Europos Sąjungos Taryba

Briuselis, 2026 m. lapkričio 20 d.
(OR. en)

16209/26

SOC 782
ANTIDISCRIM 116
GENDER 179
JAI 1473
FREMP 363
COHOM 147
EDUC 470

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo direktorė Martine DEPREZ
gavimo data:	2026 m. lapkričio 3 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generalinei sekretorei Thérèse BLANCHET
Komisijos dok. Nr.:	COM(2026) 602 final
Dalykas:	KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI *dėl pažangos, padarytos įgyvendinant nacionalinius strateginius romų integracijos planus, atsižvelgiant į ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginį planą ir Tarybos rekomendaciją dėl romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo*

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2026) 602 final.

Pridedama: COM(2026) 602 final

EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2026 11 03
COM(2026) 602 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

dėl pažangos, padarytos įgyvendinant nacionalinius strateginius romų integracijos planus, atsižvelgiant į ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginį planą ir Tarybos rekomendaciją dėl romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo

{SWD(2026) 330 final}

Turinys

ĮVADAS 1
I. PARTNERYSTĖS IR INSTITUCINIAI GEBĖJIMAI 2
II. ES TIKSLAI 4
II.I Kovoti su priešiškumu romams ir diskriminacija ir vykdyti prevenciją šioje srityje 5
II.II Sumažinti skurdą ir socialinę atskirtį 7
II.III Skatinti dalyvavimą suteikiant daugiau galių, stiprinant bendradarbiavimą ir pasitikėjimą 9
II.IV Veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes gauti kokybišką įtraukų bendrąjį išsilavinimą 11
II.V Veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes gauti kokybišką ir tvarų darbą 13
II.VI Gerinti romų sveikatą ir veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis 15
II.VII Veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes gauti tinkamą nesegreguotą būstą ir naudotis esminėmis paslaugomis 17
III. ROMAI PLĖTROS REGIONE 19
IV. ES VEIKSMAI 20
IŠVADA 25

ĮVADAS

Europos Sąjunga (ES) grindžiama principu, pagal kurį visi jos piliečiai turėtų turėti galimybę visapusiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Lygybė, įtrauktis ir pagarba pagrindinėms teisėms yra pagrindinės ES vertybės, kuriomis grindžiami ES teisės aktai, politika ir veiksmai. Šios vertybės yra labai svarbios socialinei sanglaudai, ekonominiam atsparumui ir ilgalaikiam konkurencingumui. Atsižvelgdama į tai ir laikydamasi savo lygybės sąjungos darbotvarkės, Komisija nustatė, kad nediskriminavimas ir įtrauktis yra vienas iš pagrindinių prioritetų. Romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo skatinimas yra neatsiejama šio įsipareigojimo dalis ir padeda įgyvendinti Sutartyse ir Pagrindinių teisių chartijoje įtvirtintas teises ir principus.

Romai[1] yra didžiausia Europos etninė mažuma – apskaičiuota, kad visame žemyne gyvena 10–12 mln. romų, iš jų daugiau nei 6 mln. gyvena ES[2]. Numatoma, kad Vakarų Balkanų šalims įstojus į ES šis skaičius gerokai padidės. Nepaisant nuolatinių nacionalinių ir ES pastangų, daugelis romų ir toliau susiduria su diskriminacija, priešiškumu romams ir socialine bei ekonomine atskirtimi. Siekiant pašalinti šią nuolatinę nelygybę, 2020 m. spalio 7 d. buvo priimtas sustiprintas 2020–2030 m. ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginis planas. Jame nustatyti septyni ES lygmens tikslai[3] ir pirmą kartą pasiūlyti pagrindiniai kiekybiniai tikslai, kuriuos ES turi pasiekti iki 2030 m. Juo skatinamas „bendras, bet diferencijuotas požiūris“, pagal kurį visos valstybės narės siekia bendrų ES lygmens tikslų ir įgyvendina būtiniausius įsipareigojimus, kartu pritaikydamos savo priemones prie nacionalinių aplinkybių ir savo romų populiacijos dydžio. Tikimasi, kad valstybės narės, kuriose gyvena daug romų, prisiims platesnio užmojo įsipareigojimus. Šis planas buvo sustiprintas 2021 m. kovo 12 d. Tarybos rekomendacija, kurioje valstybės narės įsipareigojo priimti ir įgyvendinti nacionalinius strateginius romų integracijos planus (NSRIP). Įgyvendinti šias ES priemones padeda nacionaliniai romų informacijos centrai (NRIC), ES finansavimas, stebėsenos mechanizmai ir tarpusavio mokymasis, kurie kartu sudaro bendrą veiksmų, atskaitomybės ir koordinavimo sistemą, bendrus tikslus paversdami kolektyviniu Europos įsipareigojimu.

Pagal ES strateginio romų integracijos plano dvimetį stebėsenos ciklą visos valstybės narės[4] Europos Komisijai teikia savo NSRIP pažangos ataskaitas. Tuo remdamasi Komisija skelbia konsoliduotą visos ES pažangos vertinimą. Šioje trečiojoje Komisijos įgyvendinimo ataskaitoje aptariami pokyčiai, įvykę nuo 2023 m. birželio 1 d. iki 2025 m. kovo 31 d.[5]

---

[1] Sąvoka „romai“ vartojama kaip bendras terminas, apimantis daug įvairių romų kilmės tautinių grupių, tokių kaip romai, sintai, kalai, romanišeliai ir bojašai (rudariai). Be to, ji apima tokias grupes kaip aškaliai, egiptiečiai, jenišai, domai, lomai, romai ir abdalai, taip pat klajoklių populiacijas, įskaitant etninius klajoklius arba asmenis, įvardytus administraciniu terminu *Gens du voyage*, ir žmones, kurie vadina save čigonais, nepaneigiant ypatingų šių grupių požymių.

[2] Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras (2025 m.), The Unheard 12 Million – Council of Europe Commissioner issues urgent wake-up call to act for Roma and Traveller rights, 2025 m. spalio 1 d.

[3] i) Kovoti su priešiškumu romams ir diskriminacija ir vykdyti prevenciją šioje srityje; ii) mažinti skurdą ir socialinę atskirtį siekiant panaikinti socialinį ir ekonominį atotrūkį tarp romų ir plačiosios visuomenės; iii) skatinti dalyvavimą suteikiant daugiau galių, stiprinant bendradarbiavimą ir pasitikėjimą; iv) veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes gauti kokybišką įtraukų bendrąjį išsilavinimą; v) veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes gauti kokybišką ir tvarų darbą; vi) gerinti romų sveikatą ir veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis, taip pat vii) veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes gauti tinkamą nesegreguotą būstą ir naudotis esminėmis paslaugomis.

[4] Išskyrus Maltą.

[5] Po ataskaitinio laikotarpio įgyvendintos priemonės į šią ataskaitą įtraukiamos tik tuo atveju, jei NRIC apie jas praneša Komisijai.

Be nacionalinių ataskaitų, šis vertinimas grindžiamas dar dviem įrodymų šaltiniais. Pirma, 2024 m. romų apklausa, kurią atliko ES pagrindinių teisių agentūra ir kurioje pateikiami palyginami duomenys apie romų padėtį[6]. Antra, romų ir romus palaikančių pilietinės visuomenės organizacijų ir kitų suinteresuotųjų subjektų (toliau – suinteresuotieji subjektai) atsiliepimais, surinktais įgyvendinant tris pagrindines iniciatyvas: romų pilietinės stebėsenos iniciatyvą, specialų dialogą įgyvendinimo klausimais su Komisijos nare H. Lahbib ir kvietimą teikti informaciją. Ši informacija suteikia vertingų įžvalgų apie iššūkius, su kuriais suinteresuotieji subjektai susiduria įgyvendindami ES strateginį romų integracijos planą, ir apie būdus, kaip pagerinti jo įgyvendinimą.

Valstybės narės ėmėsi priemonių, kad sustiprintų valdymą ir stebėseną, kovotų su priešiškumu romams ir diskriminacija ir suteiktų romams daugiau galimybių gauti išsilavinimą, darbą, sveikatos priežiūros paslaugas ir būstą, be kita ko, įgyvendindamos ES finansuojamas iniciatyvas. 2024 m. romų apklausos rezultatai rodo, kad padėtis nuo 2016 m. pagerėjo, be kita ko, mažėjo didelis materialinis nepriteklius ir nedirbančių, nesimokančių ir mokymuose nedalyvaujančių (NEET) romų jaunuolių dalis, didėjo apmokamą darbą dirbančių romų dalis, didėjo dalyvavimas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros programose ir gerėjo būsto sąlygos. Nepaisant to, valstybėse narėse ir politikos srityse daroma nevienoda pažanga, be to, tebekyla didelių iššūkių, kaip užtikrinti, kad politikos įsipareigojimai virstų apčiuopiama nauda romams.

Šioje ataskaitoje vertinamas nacionalinių strateginių romų integracijos planų įgyvendinimas ir pažanga siekiant ES strateginiame romų integracijos plane nustatytų tikslų ir uždavinių. Joje taip pat apžvelgiami pokyčiai plėtros regione ir atitinkami ES lygmens veiksmai. Ji papildoma Komisijos tarnybų darbiniu dokumentu, kuriame pateikiamos Komisijos parengtos šalių informacijos suvestinės ir ES pagrindinių teisių agentūros parengta nacionalinių kiekybinių tikslų ir pažangos, apie kurią pranešta, apžvalga (žr. priedėlį).

I. PARTNERYSTĖS IR INSTITUCINIAI GEBĖJIMAI

Veiksmingas valdymas yra labai svarbus įgyvendinant NSRIP. Nors visos valstybės narės yra sukūrusios į NRIC orientuotas valdymo struktūras, tebėra didelių institucinių gebėjimų, koordinavimo, suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo ir įgyvendinimo vietos lygmeniu skirtumų. Šios priemonės turi būti sustiprintos, kad nacionalinės strategijos taptų efektyviais veiksmais. Šiomis aplinkybėmis suinteresuotieji subjektai atkreipė dėmesį į nuolatinius iššūkius, susijusius su NSRIP įgyvendinimu efektyviais vietos lygmens veiksmais, visų pirma: suskaidytą valdymą, ribotus savivaldybių gebėjimus ir opius politinius klausimus, turinčius įtakos romų įtraukties priemonių prioritetų nustatymui ir įgyvendinimui. Tai rodo, kad reikia didesnės paramos stiprinant gebėjimus ir teikiant techninę pagalbą.

Pagrindiniai laimėjimai

Visos ataskaitas teikiančios valstybės narės paskyrė NRIC, atsakingus už jų NSRIP įgyvendinimo koordinavimą. Keliose šalyse imtasi veiksmų NRIC veikimui stiprinti: padidintas darbuotojų skaičius, patobulintos institucinės struktūros arba skirta daugiau biudžeto išteklių[7]. Keliais atvejais NRIC tiesiogiai dalyvauja programų stebėsenos ir koordinavimo mechanizmuose[8]. Tai padeda geriau integruoti romų įtraukties prioritetus į platesnę socialinę ir sanglaudos politiką. Pavyzdžiui, Slovakijoje NRIC yra visateisis 2021–

[6] Apklausa apima 10 valstybių narių (BG, CZ, FR, EL, HU, IE, IT, PT, RO, ES) ir tris šalis kandidates (AL, MK, RS).
[7] BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, HU, HR, IE, IT, LT, LV, RO, SI, SK.
[8] BG, CZ, EL, ES, FR, HR, HU, LV, IT, RO, SK.

2027 m. Slovakijos programos – sanglaudos politikos programos, bendrai finansuojamos Europos socialinio fondo+ (ESF+) ir Europos regioninės plėtros fondo (ERPF) lėšomis, – stebėsenos komiteto narys ir koordinuoja specialios komisijos, skirtos marginalizuotoms romų bendruomenėms, veiklą. Kipras įsteigė savo NSRIP stebėsenos komitetą, suburiantį ministerijas ir romų atstovus, kad būtų sustiprintas koordinavimas ir dalyvavimas formuojant politiką.

Romų įtraukties priemonių įgyvendinimas taip pat priklauso nuo bendradarbiavimo su regionų ir vietos valdžios institucijomis. Savivaldybės atlieka svarbų vaidmenį įgyvendinant priemones tokiose svarbiose srityse kaip švietimas, būstas ir socialinės paslaugos. Pavyzdžiui, Graikija įgyvendino sistemą, pagal kurią 85 savivaldybės jau pateikė vietos romų įtraukties veiksmų planus, kad užtikrintų suderinamumą su nacionaliniais prioritetais.

Iš viso 20 valstybių narių[9] reguliariai stebi savo NSRIP įgyvendinimą ir yra nustačiusios bent vieną kiekybinį ar kokybinį tikslą. Džiugu, kad beveik visos šalys, kuriose gyvena daug romų, yra nustačiusios bent penkių uždavinių kiekybinius tikslus ir rodiklius. Čekija, Ispanija ir Slovakija parengė patikimas stebėsenos sistemas, suderintas su ES strateginio romų integracijos plano rodikliais, o Bulgarijos planas yra labiau ribotas, tačiau iš esmės suderintas su šiais rodikliais. Likusių valstybių narių, kuriose gyvena daug romų, stebėsenos sistemos yra skirtinguose plėtros etapuose, o kai kurie rodikliai ar galutinės reikšmės dar turi būti apibrėžti arba papildyti ataskaitų teikimo metu (žr. priedėlį), ir tai turi įtakos pažangos siekiant nacionalinių tikslų vertinimui.

Kai nacionaliniuose strateginiuose romų integracijos planuose buvo nustatyta nacionalinių tikslų (skirtingais tiksliniais metais), turima informacija rodo skirtingą šių tikslų įgyvendinimo pažangą: Bulgarija pranešė pasiekusi 2030 m. tikslus, susijusius su ikimokykliniu ugdymu ir vidurinio išsilavinimo įgijimu, ir padariusi tam tikrą pažangą kitose srityse; Slovakija turėti pasiekti 2030 m. tikslus, susijusius su romams skirtu būstu ir jų dalyvavimu; Ispanija pasiekė kai kuriuos 2026 m. tikslus, susijusius su priešiškumu romams, tačiau atsilieka kitose srityse, visų pirma švietimo srityje; Čekija padarė nedidelę pažangą arba nepadarė jokios pažangos siekdama savo 2030 m. tikslų. Remiantis Vengrijos, Graikijos ir Rumunijos pateikta informacija neįmanoma įvertinti padarytos pažangos siekiant nacionalinių tikslų (Vengrijos ir Graikijos – iki 2030 m., o Rumunijos – iki 2027 m.; žr. priedėlį). ES pagrindinių teisių agentūros analizė patvirtina, kad nuo 2016 m. pagerėjo 10 iš 16 rodiklių. Tačiau pažanga tebėra nepakankama, kad iki 2030 m. būtų pasiekta dauguma ES strateginio romų integracijos plano tikslų ir uždavinių, o dabar yra siekiama užimtumo tikslo.

Vertinimas ir likę iššūkiai

Valstybės narės toliau stiprino valdymo struktūras, kuriomis remiama romų įtrauktis. Siekiant veiksmingo tarpsektorinio koordinavimo tebėra labai svarbu užtikrinti, kad NRIC pakaktų institucinių gebėjimų ir išteklių. Romų įtrauktis vis labiau integruojama į bendrąją politiką, tačiau jai dažnai trūksta konkrečiai romams skirtų apsaugos ir informavimo priemonių, kuriomis būtų užtikrinta, kad romai galėtų ja naudotis ir gauti iš jos naudos.

Silpnas nacionalinių ir vietos valdžios institucijų veiklos koordinavimas tebėra didelė kliūtis, dėl kurios nacionalines strategijas sunkiau paversti efektyviais vietos lygmens veiksmais. Decentralizuotose sistemose įgyvendinimas dažnai lieka diskrecinis, o savivaldybės vengia

[9] BE, BG, CY, CZ, EE, EL, ES, FI, HR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, RO, SE, SI, SK.

įgyvendinimo priemonių, kurios laikomos politiškai opiomis, pavyzdžiui, segregacijos panaikinimo, ir pirmenybę teikia trumpalaikėms priemonėms, dėl kurių kyla mažai konfliktų.

Norint pasiekti nuoseklių rezultatų, reikia tvirtesnės valdymo tvarkos, įskaitant aiškesnę atsakomybę, veiksmingą stebėseną ir didesnę atskaitomybę. Koordinavimo ir administracinių gebėjimų stiprinimas, visų pirma tikslingai stiprinant gebėjimus ir taikant tinkamas paskatas savivaldybių lygmeniu, gali pagerinti romų įtraukties priemonių įgyvendinimą ir padidinti veiksmingą ES lėšų įsisavinimą. Tebėra labai svarbu stiprinti valdymo struktūrų ir ES finansuojamų programų įgyvendinimo sąsają.

Reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų sustiprintos stebėsenos sistemos visose valstybėse narėse. Kai kuriais atvejais tikslai ir rodikliai dar nenustatyti arba tebėra netikslūs, o stebėsena daugiausia grindžiama išdirbio, o ne rezultatų rodikliais. Šie trūkumai atspindi platesnius duomenų prieinamumo ir palyginamumo apribojimus visoje ES. Keliose valstybėse narėse oficiali statistika nepakankamai atspindi romų populiacijas, todėl sunku įvertinti nelygybę ir pažangą laikui bėgant. Labiau palyginamos metodikos kartu su suskirstytais ir pakaitiniais duomenimis[10], kai tinkama ir teisiškai leidžiama, sustiprintų įrodymais grindžiamą politikos formavimą ir pagerintų ataskaitų išsamumą ir palyginamumą. Tais atvejais, kai įmanoma atsižvelgiant į imties dydį, vykdant stebėseną taip pat būtų galima nustatyti romų populiacijos skirtumus ir palyginti juos su bendrąja populiacija.

Tolesnės pažangos gairės
Kad paspartintų pažangą siekiant ES lygmens tikslų, laikantis bendro, bet diferencijuoto požiūrio, Komisija ragina valstybes nares, visų pirma tas, kuriose gyvena daug romų:

- **stiprinti NRIC įgaliojimus, didinti jų darbuotojų skaičių ir finansavimą**, užtikrinti veiksmingą dalyvavimą koordinuojant ir stebint bendrąją ir tikslinę politiką, taip pat ES finansuojamas programas, ir įgalinti juos stebėti pažangą įgyvendinant ES strateginį romų integracijos planą;
- **stiprinti nacionalinių strateginių romų integracijos planų stebėseną, kad būtų galima stebėti pažangą pagal aiškius tikslus ir rezultatų rodiklius**, suderintus su ES strateginiu romų integracijos planu, kai tinkama ir teisiškai leidžiama, naudojant suskirstytus ir pakaitinius duomenis;
- **stiprinti koordinavimą visais valdymo lygmenimis**, visų pirma **stiprinant įgyvendinimą vietos lygmeniu**, nustatant aiškesnę atsakomybę, aktyvesnį suinteresuotųjų subjektų dalyvavimą, didesnius savivaldybių administracinius gebėjimus ir geresnius atskaitomybės mechanizmus.

II. ES TIKSLAI

Šiame skirsnyje apžvelgiama pažanga, padaryta siekiant septynių ES strateginio romų integracijos plano tikslų. Kiekvienam tikslui pateikiami atitinkami ES strateginio romų integracijos plano pagrindiniai tikslai iki 2030 m. ir lyginamieji standartai, pagal kuriuos vertinama pažanga.

[10] Pateikiama adresu https://commission.europa.eu/system/files/2020-10/portfolio_of_indicators_en.pdf.

II.I Kovoti su priešiškumu romams ir diskriminacija ir vykdyti prevenciją šioje srityje

ES strateginio romų integracijos plano pagrindiniai tikslai iki 2030 m.:

- bent perpus sumažinti diskriminaciją patyrusių romų dalį;
- bent trečdaliu sumažinti plačiosios visuomenės, kuri jaučiasi nejaukiai dėl to, kad jų kaimynystėje gyvena romai, dalį.

Priešiškumas romams pripažįstamas kaip rasizmo prieš romus forma[11], kuria ir toliau skatinama socialinė atskirtis ir diskriminacija visoje ES, o tai kenkia galimybėms gauti išsilavinimą, darbą, sveikatos priežiūrą, būstą ir kitas esmines paslaugas. Kadangi kova su priešiškumu romams daro didelę įtaką bendrai pažangai romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo srityse, ji yra ir atskiras ES strateginio romų integracijos plano tikslas, ir kompleksinis prioritetas.

Iš 2024 m. romų apklausos išvadų matyti, kad beveik kas trečias romas (31 proc.) yra patyręs diskriminaciją dėl etninės kilmės. Pasitikėjimo institucijomis lygis taip pat išlieka palyginti žemas: tik maždaug pusė romų tautybės respondentų (49 proc.) teigia pasitikintys savo šalies policija, o tik du iš penkių (40 proc.) reiškia pasitikėjimą nacionaline teisės sistema. Remiantis 2023 m. „Eurobarometro“ apklausos rezultatais, tik 67 proc. respondentų iš valstybių narių jaustųsi patogiai kasdien bendraudami su romų tautybės kolega darbe[12]. Suinteresuotieji subjektai pabrėžė, kad, nepaisant didėjančio pripažinimo politikos sistemose, pastangos kovoti su priešiškumu romams tebėra fragmentiškos ir dažnai trumpalaikės, o tai rodo, kad reikia sistemingesnių ir labiau integruotų veiksmų.

Pagrindiniai laimėjimai

Ataskaitiniu laikotarpiu nemažai valstybių narių ėmėsi veiksmų, kad padidintų priešiškumo romams pripažinimą ir matomumą. Kai kurios valstybės narės[13] sustiprino institucinius gebėjimus kovoti su priešiškumu romams; visų pirma, Vokietija įsteigė nepriklausomą Pranešimų apie priešiškumą romams ir informavimo centrą (MIA), Ispanija pradėjo rengti Valstybinį kovos su priešiškumu romams paktą, o Lietuva pradėjo konsultacijas dėl specializuotos Kovos su priešiškumu romams ekspertų komisijos. Čekijoje ir Slovakijoje oficialiai patvirtinus priešiškumo romams apibrėžtį buvo sustiprintos politikos ir institucinės sistemos. Visuomenės informuotumas buvo toliau didinamas pasitelkiant žiniasklaidą ir informuotumo didinimo kampanijas, įskaitant Latvijos dokumentinį serialą[14], sukurtą pasitelkus ES finansuojamą Latvijos romų platformą.

Patobulinusios skundų nagrinėjimo mechanizmus, teisinę pagalbą ir informavimo paslaugas, kelios valstybės narės[15] sustiprino paramos paslaugas diskriminacijos ir neapykantos nusikaltimų aukoms. Pavyzdžiui, Bulgarija suteikė tūkstančius teisinių konsultacijų per

[11] Priešiškumas romams (rasizmo prieš romus forma) yra istoriškai įsitvirtinęs struktūrinis reiškinys, pasireiškiantis instituciniu, socialiniu ir tarpasmeniniu lygmenimis. Jį lėmė daugumos požiūris į čigonais laikomus asmenis ir elgesys su jais. Šis reiškinys glaudžiai susijęs su egzotizavimo procesu, kuris grindžiamas tiek neigiamais, tiek teigiamais egzotizavimo stereotipais.

[12] Nauji duomenys, susiję su romų tautybės kaimynų rodikliu, bus pateikti būsimoje 2026 m. „Eurobarometro“ apklausoje.

[13] AT, BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, IE, IT, LV, LT, NL, RO, SK, SE.

[14] Pateikiama adresu https://www.youtube.com/@KulturasMinistrija/videos.

[15] AT, BG, CZ, DE, EL, ES, FI, HR, IE, IT, LT, LV, SK.

mobiliąsias grupes, daugiausia atokiose vietovėse[16], ir įdiegė mobiliąją programėlę, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos kreiptis į teismą[17].

Informuotumo didinimo iniciatyvos ir atminimo renginiai, pavyzdžiui, Romų genocido atminimo diena ir Tarptautinė romų diena, daugelyje valstybių narių sulaukė platesnio pripažinimo[18], o tai padėjo didinti visuomenės informuotumą apie romų istoriją ir kultūrą. Pavyzdžiui, Prancūzijos Montrej Belė atminimo projektu pripažįstamas maždaug 1 850 romų persekiojimas Antrojo pasaulinio karo metu ir didinamas informuotumas atminimo vietoje ir planuojamame muziejuje. 2025 m. spalio mėn. Nyderlandų Karalystės Antrieji Rūmai priėmė Tseggai pasiūlymą, kuriuo pagal Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją Nyderlandų romai, sintai ir klajokliai oficialiai pripažįstami tautine mažuma.

Vertinimas ir likę iššūkiai

Nepaisant didėjančio politinio dėmesio priešiškumui romams, kovos su priešiškumu romams ir romų diskriminacija priemonių įgyvendinimas ir vykdymo užtikrinimas valstybėse narėse tebėra nevienodas ir fragmentiškas, o tai atspindi nuolatines politinio įsipareigojimo spragas ir silpnus vykdymo užtikrinimo mechanizmus. Todėl institucijos dažnai nėra pakankamai atskaitingos už tokią praktiką kaip segreguotas švietimas ir priverstinis iškeldinimas.

Dėl menko pasitikėjimo institucijomis, atsakomųjų veiksmų baimės ir riboto informuotumo apie skundų nagrinėjimo mechanizmus vis dar dažnai nepranešama apie diskriminaciją ir neapykantos incidentus. Todėl trūksta patikimų duomenų ir sunku parengti bei įvertinti veiksmingus politinius atsakus. Be to, ir toliau pranešama, kad pagrindinės kliūtys pasitikėjimui ir įtraukčiai yra susirūpinimas dėl viešosios tvarkos palaikymo praktikos, įskaitant etninį profiliavimą ir neproporcingą jėgos naudojimą.

Nuolatinės nacionalinio ir subnacionalinio lygmens spragos, susijusios su pagal etninę kilmę suskirstytais duomenimis apie romų tautybės gyventojų diskriminaciją ir daugialypės bei sąveikinės diskriminacijos formas, taip pat nevienoda stebėsenos praktika ir toliau trukdo vertinti tendencijas ir rezultatus. Daugelyje valstybių narių lygybės įstaigos turi ribotus išteklius, įgaliojimus ar nepriklausomumą, todėl mažėja jų galimybės užtikrinti veiksmingą teisių gynimą ir įsitraukti į strateginį bylinėjimąsi. Valstybės narės naująsias ES direktyvas dėl lygybės įstaigų[19] į nacionalinę teisę turėjo perkelti iki 2026 m. birželio mėn. Siekiant sustiprinti lygybės įstaigų nepriklausomumą, išteklius ir veiksmingumą bei pašalinti šiuos trūkumus, bus labai svarbu tinkamai ir visapusiškai laikytis reikalavimų.

Tolesnės pažangos gairės

Kad paspartintų pažangą siekiant ES lygmens tikslų, laikantis bendro, bet diferencijuoto požiūrio, Komisija ragina valstybes nares:

[16] Pateikiama adresu https://www.justice.government.bg/home/index/1201f1c6-798b-41b6-a874-052e228ac8a1?top=1

[17] Pateikiama adresu https://apps.apple.com/bg/app/%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B8/id6471497775.

[18] AT, BE, BG, CY, CZ, DE, EE, EL, ES, FR, HR, HU, IT, LU, LV, LT, NL, PT, RO, SK.

[19] 2024 m. gegužės 7 d. Tarybos direktyva (ES) 2024/1499 ir 2024 m. gegužės 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2024/1500, kuria nustatomi lygybės įstaigoms taikomi standartai. Žr. https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1499/oj ir https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1500/oj.

- **stiprinti ES kovos su diskriminacija ir neapykantos nusikaltimais teisės aktų įgyvendinimą ir vykdymo užtikrinimą**: i) užtikrinant tinkamas sankcijas; ii) gerinant galimybes naudotis skundų nagrinėjimo mechanizmais; iii) sistemingai registruojant priešiškumo romams atvejus ir iv) sprendžiant nepakankamo pranešimo problemą, šiuo tikslu taikant priemones, kuriomis didinamas pasitikėjimas viešosiomis institucijomis ir stebimi pasitikėjimo institucijomis pokyčiai;
- **skatinti visuomenės informuotumo didinimo, atminimo ir švietimo iniciatyvas, skirtas romų istorijos, kultūros ir priešiškumo romams klausimams spręsti**, be kita ko, pasitelkiant mokyklų programas, mokytojų rengimą, žiniasklaidos dalyvavimą ir atminimo veiklą, siekiant kovoti su visuomenėje vyraujančiais stereotipais ir išankstinėmis nuostatomis;
- **sistemingai spręsti priešiškumo romams problemą visose sektorių politikos srityse**, visų pirma švietimo, užimtumo, sveikatos priežiūros ir būsto srityse, kovojant su diskriminacija, stiprinant institucinę praktiką ir skatinant pagrindinių specialistų informuotumo didinimą ir mokymą.

II.II Sumažinti skurdą ir socialinę atskirtį

ES strateginio romų integracijos plano pagrindiniai tikslai iki 2030 m.:

- bent perpus sumažinti romų ir plačiosios visuomenės skurdo gylį;
- bent perpus sumažinti romų vaikų ir kitų vaikų skurdo gylį.

Nuolatinis romų skurdas tebėra didelė problema visoje ES. Vaikams daromas neproporcingas poveikis, nes jie nuo ankstyvo amžiaus susiduria su susikaupusiomis kliūtimis, dėl kurių didėja kartų atskirties rizika ir labai ribojamas socialinis judumas.

2024 m. romų apklausos išvadomis patvirtinama, kad romų bendruomenėse vis dar plačiai paplitęs skurdas ir ekonominiai sunkumai. Apskritai 77 proc. romų vaikų gresia skurdas, t. y. maždaug keturis kartus daugiau nei plačiajai visuomenei. Be to, 40 proc. gyvena namų ūkiuose, patiriančiuose didelį materialinį nepriteklių[20]. Nuo 2016 m. padėtis iš esmės pagerėjo (66 proc.), tačiau lygis tebėra gerokai aukštesnis nei plačiosios visuomenės (7 proc.[21]). Suinteresuotieji subjektai pabrėžė, kad romų skurdas yra daugialypis ir apima kelias kartas, taip pat tai, kad reikia integruoto politinio atsako visose sektorių srityse (švietimo, užimtumo, sveikatos priežiūros, būsto). Jie taip pat pažymėjo, kad nors kelios valstybės narės sustiprino socialinės apsaugos sistemas, padidino finansines išmokas arba pagerino galimybes jomis naudotis, romams skirtos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi priemonės tebėra ribotos, visų pirma priemonės, kuriomis siekiama įveikti kliūtis, trukdančias gauti pagrindinę paramą, pavyzdžiui, administracines kliūtis, ribotas galimybes gauti informaciją ir menką pasitikėjimą viešosiomis institucijomis.

Pagrindiniai laimėjimai

Daugelis valstybių narių[22] pranešė apie priemones, kuriomis siekiama pagerinti galimybes naudotis socialine apsauga, visų pirma pasitelkiant informavimo mechanizmus, pavyzdžiui, Belgijos socialinius tarpininkus (Flandrija), kurie susisiekė su tūkstančiais pažeidžiamų šeimų,

[20] Didelis materialinis nepriteklius apibrėžiamas kaip namų ūkio negalėjimas sau leisti įsigyti bent keturių iš devynių būtiniausių prekių ar padengti išlaidų, įskaitant tinkamą šildymą, reguliarų visavertį maistą ir nenumatytas išlaidas (2024 m. romų apklausa, p. 32).
[21] Pateikiama adresu Eurostatas, 2020 m., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mddd11__custom_22313195/default/table.
[22] AT, BE, BG, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.

įskaitant daugelį romų, ir suteikė praktinę paramą norintiems lankyti vietos mokyklas ir naudotis viešosiomis paslaugomis. Šis požiūris padėjo stiprinti vietos romų ir viešųjų institucijų tarpusavio pasitikėjimą, kartu didinant vietos romų savarankiškumą.

Kelios valstybės narės[23] pranešė apie romams skirtų kovos su skurdu ir socialine atskirtimi priemonių įgyvendinimą, o kai kurios valstybės narės[24] sprendžia šias problemas kaip kompleksinį klausimą siekdamos kitų sektorių tikslų. Pavyzdžiui, įgyvendinant ESF+ lėšomis bendrai finansuojamus Italijos projektus „Accelere“ ir „Salute“, skirtus romams, kaip vienai iš nepalankioje padėtyje esančių grupių, buvo taikomas integruotas tarpsektorinis požiūris, kuris padėjo gerokai sumažinti segreguotose gyvenvietėse gyvenančių asmenų skaičių.

Kelios valstybės narės[25] taip pat pranešė, kad taikant ES finansavimo priemones daug dėmesio skiriama romų vaikų skurdui. Pavyzdžiui, Bulgarija pradėjo taikyti ESF+ bendrai finansuojamą programą, pagal kurią skiriami maisto kuponai ir papildoma parama vaikams iš nepalankioje padėtyje esančių šeimų, o Kroatija pasitelkė mobilias informavimo grupes, kad padėtų šeimoms iš atokių gyvenviečių[26].

Vertinimas ir likę iššūkiai

Nepaisant nuolat dedamų pastangų, skurdas romų bendruomenėse tebėra plačiai paplitęs ir tebėra viena iš labiausiai įsišaknijusių socialinės ir ekonominės atskirties formų ES. Padaryta tam tikra pažanga, visų pirma taikant priemones, kuriomis gerinamos galimybės naudotis socialine apsauga ir socialinėmis paslaugomis. Tačiau pažanga tebėra ribota ir nevienoda, o dauguma priemonių yra skirtos galimybei gauti išmokas užtikrinti, o ne struktūrinėms skurdo priežastims šalinti.

Dėl COVID-19 krizės padėtis dar labiau pablogėjo, padidėjo esamos spragos ir buvo panaikinta tam tikra iki 2020 m. padaryta pažanga – to padariniai buvo juntami visą ataskaitinį laikotarpį. Teritoriniai skirtumai ir netolygus paslaugų paskirstymas dar labiau trukdo įtraukčiai, ypač atokiose vietovėse. Valdžios institucijos turėtų proaktyviai šalinti nematomas kliūtis, pavyzdžiui, skaitmeninę atskirtį ir tapatybės dokumentų ar nuosavybės dokumentų trūkumą, dėl kurių labiausiai marginalizuoti namų ūkiai ir benamiai romai negali naudotis socialine apsauga.

Romų skurdą ir socialinę atskirtį lemia tarpusavyje susijusios giliai įsišaknijusios nepalankios sąlygos, kurios išlieka keičiantis kartoms. Šioms problemoms spręsti reikia integruoto politinio atsako, kuriuo socialinė apsauga būtų derinama su švietimo, užimtumo, būsto ir sveikatos apsaugos priemonėmis.

Tolesnės pažangos gairės

Kad paspartintų pažangą siekiant ES lygmens tikslų, laikantis bendro, bet diferencijuoto požiūrio, Komisija ragina valstybes nares:

- **suderinti romų įtraukties priemones su bendrąja kovos su skurdu ir vaiko teisių politika**, be kita ko, taikant romams skirtas apsaugos priemones ir rodiklius, kad būtų užtikrintos vienodos galimybės romų šeimoms ir vaikams;

[23] FI, HR, ES, PL, RO, SK.
[24] AT, CZ, IT, RO, SK.
[25] BG, HR, ES, IT, SI, LU.
[26] Pateikiama adresu https://www.centar-medjimurje.hr/.

- **gerinti galimybes naudotis socialine apsauga ir viešosiomis paslaugomis**, be kita ko, supaprastinant administracines procedūras ir šalinant nematomas kliūtis, pavyzdžiui, skaitmeninę atskirtį, tapatybės dokumentų ar nuosavybės dokumentų trūkumą ir ribotą labiausiai marginalizuotų romų informavimą;
- **parengti integruotus ilgalaikius kovos su romų skurdu ir socialine atskirtimi sprendimus**, derinant socialinę apsaugą su švietimo, užimtumo, būsto ir sveikatos priežiūros priemonėmis, kad būtų sprendžiamas struktūrinių ir kartų tarpusavio sunkumų klausimas.

Veiksmingos kovos su skurdu politikos principais, paskelbtais kartu su Kovos su skurdu strategija, tikslas – vadovautis rengiant veiksmingas kovos su skurdu strategijas nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis. Į juos įtraukti šie aspektai, kurie ypač svarbūs šioje ataskaitoje:

- **finansiniai ištekliai derinami su politikos tikslais naudojant ES lėšas**, įskaitant finansavimą, susijusį su nacionalinių ir regioninių partnerystės planų įgyvendinimu, siekiant remti ir papildyti nacionalinių, regionų ir vietos valdžios institucijų pastangas **kovojant su skurdu ir socialine atskirtimi**;
- rengiamos **tikslinės priemonės**, kuriomis remiamos **grupės, kurioms kyla didesnė skurdo ar socialinės atskirties rizika**, įskaitant romus;
- įgyvendinamos **tikslinės programos**, kuriomis siekiama pagerinti mokinių ir studentų iš mažų pajamų namų ūkių **mokymosi galimybių lygį ir kokybę** (papildomas finansavimas mokykloms, mokytojų profesinis tobulėjimas, mentorystė, stipendijos ir finansinė parama, galimybė naudotis infrastruktūra ir medžiaga, segregacijos, be kita ko, romų atžvilgiu, panaikinimo priemonės ir kt.);
- **sistemingas segreguotų romų gyvenviečių nustatymas** gavus bendruomenių sutikimą ir vertinimas siekiant nustatyti skurdo rizikos lygį, didelį materialinį nepriteklių ir galimybių naudotis esminėmis paslaugomis spragas, kartu užtikrinant jų įtraukimą į miestų planavimo procesus.

II.III Skatinti dalyvavimą suteikiant daugiau galių, stiprinant bendradarbiavimą ir pasitikėjimą

ES strateginio romų integracijos plano pagrindiniai tikslai iki 2030 m.:

- įgalinti ir įtraukti bent 90 NVO į ES mastu vykdomą koordinuojamą romų pilietinės visuomenės stebėseną;
- užtikrinti romų NVO, kaip visateisių narių, dalyvavimą visų programų, kuriomis tenkinami romų bendruomenių poreikiai, stebėsenos komitetų veikloje;
- dvigubai padidinti romų, kurie praneša apie patiriamą diskriminaciją, dalį;
- valstybėse narėse, kuriose gyvena daug romų, skatinti romus dalyvauti politiniame gyvenime vietos, regioniniu, nacionaliniu ir ES lygmenimis.

Prasmingas romų dalyvavimas yra labai svarbus sprendžiant ilgalaikės nelygybės problemą, stiprinant demokratinį valdymą ir didinant pasitikėjimą viešosiomis institucijomis. Padidėjo informuotumas apie institucinės paramos struktūras: 46 proc. romų tautybės respondentų yra girdėję bent apie vieną lygybės įstaigą ar panašią instituciją, palyginti su 29 proc. 2016 m. Suinteresuotieji subjektai pabrėžė, kad, nepaisant formalių dalyvavimo struktūrų plėtros, romų

dalyvavimas dažnai tebėra ribotas arba simbolinis. Dėl nestabilaus finansavimo ir, kai kuriais atvejais, pilietinės erdvės apribojimų ir toliau ribojamas prasmingas dalyvavimas.

Pagrindiniai laimėjimai

Valstybės narės pranešė apie laipsnišką pažangą romų politinio dalyvavimo srityje tiek vietos, tiek nacionaliniu lygmenimis. Romų atstovai vis dažniau dalyvauja vietos tarybų veikloje[27], eina merų pareigas[28] ir dirba nacionaliniuose parlamentuose[29]. Nors tai yra teigiami pokyčiai, romų dalyvavimas priimant politinius sprendimus apskritai tebėra ribotas, o daugelyje valstybių narių romų atstovams vis dar nepakankamai atstovaujama renkamose ir aukštesnėse viešosiose pareigose.

Kelios valstybės narės[30] pranešė įsteigusios arba sustiprinusios patariamąsias įstaigas, susijusias su NSRIP įgyvendinimu arba atitinkamais politikos procesais, kuriuose dalyvauja romų pilietinė visuomenė. Pavyzdžiui, ES finansuojama Austrijos romų dialogo platforma tvirtai įsitvirtino kaip stabili priemonė, palengvinanti romų pilietinės visuomenės ir viešojo administravimo institucijų dialogą. Vokietijos dalyvaujamasis dialogas duomenų klausimais, kuriam vadovauja Federalinė kovos su diskriminacija agentūra, suburia valdžios institucijas ir pilietinę visuomenę, kad būtų sukurti bendruomenės patvirtinti duomenų apie diskriminaciją rinkimo metodai.

Vietos lygmeniu kelios valstybės narės[31] pranešė apie romų dalyvavimą principu „iš apačios į viršų“ grindžiamose iniciatyvose. Svarbus pavyzdys – ES finansuojamas Slovakijos dalyvaujamojo vietos planavimo plėtros grupių projektas, pagal kurį surengta daugiau kaip 120 bendruomenės forumų vietos planavimui remti; Estija daugiausia dėmesio skyrė vietos dialogo stiprinimui – atidarė romų jaunimo centrą Valgoje ir romų kultūros centrą Taline.

Vertinimas ir likę iššūkiai

Nors patariamųjų organų steigimas atspindi didėjantį romų dalyvavimo institucinį pripažinimą, jų dalyvavimas dažnai apsiriboja oficialiomis konsultacijomis, o įtaka darbotvarkės sudarymui ir politikos rezultatams yra ribota. Vienas iš pagrindinių iššūkių tebėra užtikrinti, kad dalyvavimo mechanizmai darytų apčiuopiamą poveikį politikai ir rezultatams.

Visoje ES palaipsniui plėtojama dalyvaujamoji pagrindinių teisių stebėsena, o kelios valstybės narės steigia specializuotas įstaigas, skirtas prižiūrėti, kaip įgyvendinami teisės aktai, susiję su neapykantos nusikaltimais ir kova su diskriminacija[32]. Tačiau praktika tebėra nenuosekli, o dėl administracinių, teisinių ir finansinių suvaržymų ir toliau ribojami daugelio romų ir romus palaikančių organizacijų veiklos ir atstovavimo gebėjimai, ypač vietos lygmeniu. Tai turi įtakos tokių organizacijų gebėjimui vykdyti stebėseną, remti bendruomenes ir dalyvauti politikos procesuose. Žemas pasitikėjimo institucijomis lygis, diskriminacijos patirtis ir tam tikromis aplinkybėmis pilietinės erdvės apribojimai ir toliau kenkia dalyvavimui ir įsitraukimui.

Tolesnės pažangos gairės

[27] AT, BG, CZ, IT, ES.
[28] BG, EL, SK.
[29] RO, SK, IE, HR, visai neseniai taip pat ir HU.
[30] AT, BE, BG, CZ, EL, ES, FR, IT, IE, LV, NL, SK.
[31] BE, BG, CZ, FR, EL, HU, IT, RO, SK.
[32] AT, IR, DE, HU, HR.

Kad paspartintų pažangą siekiant ES lygmens tikslų, laikantis bendro, bet diferencijuoto požiūrio, Komisija ragina valstybes nares:

- **stiprinti romų dalyvavimo institucines sistemas ir skatinti romų politinį atstovavimą**, užtikrinant, kad romų atstovai ir romų bei romus palaikančios organizacijos būtų prasmingai ir įvairiapusiškai atstovaujami ir darytų įtaką nustatant nacionalinę, regioninę ir vietos darbotvarkę, formuojant politiką, ją įgyvendinant ir stebint;
- **stiprinti dalyvaujamąją stebėseną ir atskaitomybę**, sistemingai įtraukiant romus ir romus palaikančią pilietinę visuomenę į duomenų rinkimą, kovos su diskriminacija ir romų įtraukties priemonių priežiūrą ir stebėseną, be kita ko, kaip visateisius atitinkamų stebėsenos komitetų narius;
- **teikti tvarią paramą romams ir romus palaikančioms organizacijoms**, taikant supaprastintas administracines procedūras, daugiametį finansavimą ir gebėjimų stiprinimą, kartu saugant pilietinę erdvę, kovojant su diskriminacija ir stiprinant pasitikėjimą viešosiomis institucijomis.

II.IV Veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes gauti kokybišką įtraukų bendrąjį išsilavinimą

ES strateginio romų integracijos plano pagrindiniai tikslai iki 2030 m.:

- bent perpus sumažinti dalyvavimo ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje skirtumą;
- bent perpus sumažinti romų vaikų, lankančių segreguotas pradines mokyklas, dalį;
- bent trečdaliu sumažinti vidurinį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičiaus skirtumą.

Švietimas yra pagrindinė lygių galimybių, socialinio judumo ir aktyvaus dalyvavimo visuomenės gyvenime sąlyga, o teisė į kokybišką ir įtraukų švietimą įtvirtinta pirmajame Europos socialinių teisių ramsčio principe. Tačiau daugeliui romų vienodos galimybės gauti kokybišką ir įtraukų bendrąjį išsilavinimą tebėra nepasiekiamos, nors tai labai svarbu siekiant įveikti atskirtį ir sudaryti sąlygas jiems visapusiškai dalyvauti visuomenės gyvenime ir ekonomikoje.

Iš 2024 m. romų apklausos išvadų matyti tam tikra pažanga šioje srityje, tačiau skirtumai išlieka. Dalyvavimas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje[33] padidėjo nuo 42 proc. 2016 m. iki 53 proc. 2024 m., tačiau tebėra gerokai mažesnis už ES vidurkį (95 proc.)[34]. Vidurinį išsilavinimą įgyja tik maždaug trečdalis romų jaunuolių, palyginti su daugiau kaip keturiais iš penkių plačiosios visuomenės narių. Segregacija taip pat išlieka – beveik pusė romų vaikų lanko mokyklas, kuriose dauguma arba visi klasės draugai yra romai. Suinteresuotieji subjektai atkreipė dėmesį į tam tikrą pažangą, visų pirma ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros srityje, ir pastangas mažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių. Kartu jie pabrėžė, kad siekiant tvarios pažangos įtraukaus švietimo srityje reikia griežtesnių segregacijos panaikinimo priemonių, ilgalaikio finansavimo ir geresnės stebėsenos.

Pagrindiniai laimėjimai

[33] Vaikai nuo 3 metų iki privalomojo pradinio ugdymo pradžios amžiaus.
[34] Žr. Eurostatas, 2023 m., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enra21/default/table?lang=en.

Ataskaitiniu laikotarpiu beveik visos ataskaitas pateikusios valstybės narės[35] ėmėsi veiksmų, kad jų švietimo sistemos taptų įtraukesnės ir pagerintų romų vaikų galimybes kokybiškai mokytis. Dalyvavimas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje gerokai padidėjo, visų pirma Bulgarijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje ir Vengrijoje, kur vyriausybės išplėtė įperkamą arba privalomą ikimokyklinio ugdymo įstaigų lankymą ir sustiprino bendradarbiavimą su romų tėvais. Be to, daugiau paramos suteikta vidurinio ir tretinio ugdymo įstaigų moksleiviams romams, o kelios šalys padidino galimybes gauti stipendijas, naudotis mentorystės paslaugomis ir pozityviosios diskriminacijos priemonėmis[36]. Taip buvo, pavyzdžiui, Rumunijoje, kur daugiau kaip 72 000 romų studentų gavo socialines stipendijas. Vengrijos 180 tanodų tinklas visų pirma remia nepalankioje padėtyje esančius romų tautybės moksleivius, vykdydamas užklasinę veiklą, kuria siekiama užkirsti kelią mokyklos nebaigimui.

Kai kuriose valstybėse narėse[37] ES finansuojami bandomieji projektai, visų pirma pagal ESF+ ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (EGADP), buvo išplėsti ir integruoti į nacionalines švietimo sistemas. Pavyzdžiui, Bulgarija sėkmingai perkėlė daugiau kaip 1300 švietimo srities tarpininkų iš projektais grindžiamo paramos sektoriaus į nuolatines valstybės finansuojamas darbo vietas. Kai kurios valstybės narės[38] taip pat ėmėsi veiksmų, kad tiesiogiai spręstų segregacijos problemą, įskaitant paramą transportui, registracijos procedūrų pritaikymą ir papildomą pedagoginį personalą. Slovakijoje parengti teisiškai privalomi standartai, kuriais draudžiama segregacija švietimo srityje, kartu su metodiniu vadovu mokykloms[39].

Vertinimas ir likę iššūkiai

Remiantis pastarojo meto pažanga, reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų panaikinti nuolatiniai romų ir plačiosios visuomenės švietimo rezultatų skirtumai. Visų pirma tebėra labai svarbu gerinti dalyvavimą ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje ir didinti vidurinį išsilavinimą įgyjančių asmenų skaičių. Siekiant užtikrinti vienodas galimybes naudotis kokybiško mokymosi paslaugomis ir nutraukti nepalankios socialinės padėties ciklus, labai svarbus sisteminių segregacijos panaikinimo metodų tobulinimas[40] visais švietimo lygmenimis . Be to, užtikrinus, kad įtraukioje įprastinėje aplinkoje būtų teikiama visapusiška parama, įskaitant socialinę, emocinę, psichologinę ir kalbinę paramą, galima dar labiau pagerinti romų tautybės studentų rezultatus.

Daugelis įtraukaus švietimo priemonių ir toliau priklauso nuo trumpalaikio projektų finansavimo, o segregacijos panaikinimo rezultatų stebėsena tebėra netolygi, ir tai riboja jų tvarumą bei veiksmingumą. Esamos iniciatyvos, pavyzdžiui, tarpininkavimas, konsultavimas ir bandomosios programos, suteikia tvirtą pagrindą, kurį galima išplėsti ir įtraukti į tvarius, visą sistemą apimančius metodus.

Tolesnės pažangos gairės

Kad paspartintų pažangą siekiant ES lygmens tikslų, laikantis bendro, bet diferencijuoto požiūrio, Komisija ragina valstybes nares:

[35] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK.
[36] HR, HU, PL, PT, RO.
[37] BG, CZ, SK.
[38] BG, CZ, HR, HU, RO, SK.
[39] Pateikiama adresu https://www.minedu.sk/standardy-dodrziavania-zakazu-segregacie/.
[40] Sisteminiai segregacijos panaikinimo metodai – koordinuotos struktūrinės ir politikos priemonės, kuriomis siekiama panaikinti segregaciją ir užtikrinti vienodas galimybes visiems besimokantiems asmenims, įskaitant romų vaikus, gauti įtraukų kokybišką išsilavinimą.

- **stiprinti sisteminį segregacijos panaikinimą visais švietimo lygmenimis**, užkertant kelią segregacijai ir ją šalinant, kartu veiksmingai užtikrinant kovos su diskriminacija teisės aktų vykdymą bei tinkamą švietimo, psichologinę ir kalbinę paramą ir gerinant švietimo, socialinių ir šeimos paslaugų koordinavimą, ir stebint kokybiško įtraukaus bendrojo švietimo pažangą, visų pirma valstybėse narėse, kuriose gyvena daug romų;
- **pereiti nuo trumpalaikio projektų finansavimo prie tvarių, lanksčių ir atžvalgių įtraukaus švietimo finansavimo sistemų**, kad mokyklos ir savivaldybės galėtų veiksmingai paskirstyti išteklius pagal poreikius, išlaikyti pagalbinius darbuotojus ir toliau taikyti ilgalaikes įtraukties priemones;
- **didinti galimybes naudotis ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis ir padėti romų tautybės mokiniams siekti vidurinio išsilavinimo ir jį baigti**, teikiant įperkamas ir prieinamas paslaugas, vykdant tikslinę informavimo veiklą, įtraukiant tėvus, naudojant mentorystę ir priemones, kuriomis siekiama užkirsti kelią mokyklos nebaigimui.

II.V Veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes gauti kokybišką ir tvarų darbą

ES strateginio romų integracijos plano pagrindiniai tikslai iki 2030 m.:
- bent perpus sumažinti romų ir plačiosios visuomenės užimtumo skirtumą;
- bent perpus sumažinti romų vyrų ir moterų užimtumo skirtumą;
- bent perpus sumažinti nedirbančių, nesimokančių ir mokymuose nedalyvaujančių romų jaunuolių (NEET romų) dalies skirtumą.

Įtrauktis į darbo rinką yra svarbus skurdo mažinimo, socialinės sanglaudos ir aktyvaus dalyvavimo visuomenės gyvenime veiksnys. Kadangi ES susiduria su demografiniais pokyčiais ir didėjančiu darbo jėgos bei įgūdžių trūkumu, vis svarbiau visapusiškai išnaudoti turimą žmogiškąjį potencialą. Romai, kaip viena jauniausių Europos gyventojų grupių, keliose valstybėse narėse sudaro vis didesnę būsimų darbo rinkos dalyvių dalį. Tačiau daugelis vis dar susiduria su diskriminacija, ribotomis galimybėmis gauti išsilavinimą bei mokymą ir mažų garantijų darbu. Todėl romų lygybės ir įtraukties skatinimu būtų prisidedama prie socialinės sanglaudos ir ekonomikos augimo.

2024 m. romų apklausos duomenimis, 54 proc. romų dirba apmokamą darbą, palyginti su 43 proc. 2016 m., tačiau tai vis dar gerokai mažiau už plačiosios visuomenės užimtumo lygį (75 proc.[41]). Nedirbančių, nesimokančių ir mokymuose nedalyvaujančių (NEET) romų jaunuolių dalis taip pat sumažėjo nuo 62 proc. 2016 m. iki 47 proc. 2024 m., nors vis dar gerokai viršija bendrosios populiacijos lygį (9 proc.[42]). Ypač ryški moterų nelygybė užimtumo srityje: tik 38 proc. romų tautybės moterų dirba apmokamą darbą, palyginti su 69 proc. romų vyrų, o tai rodo, kad atotrūkis tarp lyčių išlieka. Vis dėlto iš apklausos matyti, kad beveik visus ES strateginio romų integracijos plano tikslus užimtumo srityje galima pasiekti iki 2030 m., o Bulgarijoje, Ispanijoje, Italijoje ir Vengrijoje padaryta didelė pažanga. Suinteresuotieji subjektai atkreipė dėmesį į nuolatines įtraukties į darbo rinką kliūtis, įskaitant diskriminaciją, lyčių nelygybę ir suskaidytas paramos sistemas. Jie nurodė, kad tokios priemonės kaip mentorystė ir tarpininkavimas, antra galimybė mokytis bei tikslinė parama romų tautybės

[41] Pateikiama adresu https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_a__custom_22319809/default/table.
[42] Žr. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_20/default/table.

moterims yra veiksmingos, ir atkreipė dėmesį į romų verslumo potencialą remti vietos socialinius ir ekonominius pokyčius.

Pagrindiniai laimėjimai

Dauguma ataskaitas pateikusių valstybių narių[43] įgyvendino priemones, kuriomis siekiama pagerinti romų galimybes gauti kokybišką ir tvarų darbą, įskaitant mokomąją praktiką, pameistrystę ir profesinio mokymo programas. Italijoje ir Ispanijoje pastebimas reikšmingas pokytis – didelis dėmesys skiriamas skaitmeninei įtraukčiai ir į ateitį orientuotiems įgūdžiams, siekiant pagerinti romų galimybes patekti į paslaugų ir skaitmeninį sektorius[44].

Taip pat kuriamos vietos ir regioninės iniciatyvos, skirtos nesimokantiems, nedirbantiems ir mokymuose nedalyvaujantiems romams[45] ir romų tautybės moterims[46]. Pavyzdžiui, Suomija sukūrė specialų darbdavių rezervą romų stažuotojams įvairiuose sektoriuose įdarbinti[47], o Švedija parengė informavimo romų kalbomis priemones, kad įtrauktų jaunus darbo ieškančius asmenis. Socialinė ekonomika taip pat suteikia galimybę integruotis į darbo rinką[48]. Šiuo metu Slovakijos socialinėse įmonėse dirba daugiau kaip 10 100 romų, Graikijoje įsteigta 14 romų socialinių kooperatinių įmonių, o Čekija pateikė Integruojamojo socialinio verslumo įstatymo projektą.

Be nustatytų tarpininkų vaidmenų įvairiuose sektoriuose[49], romai vis dažniau užima aukštesnio lygio administracines pareigas. Airijos teisingumo departamentas pradėjo bandomąją valstybės tarnautojų, klajoklių ir romų stažuočių programą. Kelios valstybės narės[50] pranešė, kad parama užimtumui derinama su socialinės įtraukties priemonėmis, pavyzdžiui, mentoryste, dažnai pasitelkiant ESF+ finansavimą. Ryškus pavyzdys – Belgijos projektas „Rom Werkt“, pagal kurį ESF+ lėšos naudojamos kultūriniu požiūriu atžvalgiai paramai užimtumo ir dalyvavimo srityse, pritaikytai prie romų poreikių, teikti.

Vertinimas ir likę iššūkiai

Nepaisant to, kad nuo 2016 m. padėtis palaipsniui gerėja, romų dalyvavimas darbo rinkoje vis dar gerokai atsilieka nuo plačiosios visuomenės dalyvavimo. Pagrindinis struktūrinis iššūkis tebėra perėjimas nuo neoficialaus arba žemos kvalifikacijos darbo prie stabilesnių ir kokybiškesnių darbo vietų, kurį dažnai stabdo įgūdžių trūkumas ir profesinė segmentacija. Siekdamos pašalinti spragas ir nutraukti kelias kartas apimančio skurdo ciklą, valstybės narės turėtų teikti pirmenybę suaugusiųjų mokymuisi ir mokymuisi visą gyvenimą, suteikdamos antrą galimybę mokytis ir remdamos raštingumą, kad mokyklos nebaigę asmenys ir suaugusieji galėtų gauti stabilų ir kokybišką darbą.

Daugelis valstybių narių ir toliau remiasi daugiausia bendrosiomis užimtumo priemonėmis, kuriose dažnai trūksta romams skirtų informavimo priemonių ir apsaugos mechanizmų. Tikslinė informavimo veikla, visų pirma skirta NEET romams ir moterims, tebėra ribota, todėl mažėja paramos užimtumui veiksmingumas.

---

[43] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, PL, RO, SK, EL, ES, SE.
[44] Programa „Accelere|Invitalia“ įgyvendinama IT, o programa „Acceler“ – ES *Gabinete de Comunicación*.
[45] BG, EE, HR, LV, RO, SK.
[46] HU, IE, LT, PT, FI, SE, AT, CZ, ES, SI.
[47] Pateikiama adresu https://romako.diak.fi/romako-askeleet-huomiseen/.
[48] CZ, EL, SK, HU, IE.
[49] BG, ES, FR, HR, PL, PT, RO, SK.
[50] AT, BE, EL, ES, FR, IT, SK.

Nors socialinės ekonomikos plėtra suteikia naujų integracijos į darbo rinką galimybių, jos vaidmuo tebėra ribotas, ir daugumai darbo ieškančių romų kol kas nesiūlomas visapusiškas kelias į tvarų užimtumą. Pagrindinės kliūtys tebėra nuolatinė diskriminacija darbo rinkoje ir lyčių užimtumo skirtumas, be to, daugelis iniciatyvų vis dar yra trumpalaikės ir tai riboja jų tvarumą bei perėjimą prie stabilaus užimtumo.

Tolesnės pažangos gairės
Kad paspartintų pažangą siekiant ES lygmens tikslų, laikantis bendro, bet diferencijuoto požiūrio, Komisija ragina valstybes nares:

- **stiprinti romams, visų pirma jaunimui ir moterims, skirtą tikslinę paramą užimtumui**, vykdant informavimo, orientavimo ir aktyvumo skatinimo veiklą, bendradarbiaujant su darbdaviais ir valstybinėmis užimtumo tarnybomis, be kita ko, kai tinkama, įgyvendinant socialinės ekonomikos iniciatyvas;
- **derinti romams skirtą tikslinę paramą užimtumui** su prieinamais profesinio mokymo, suaugusiųjų mokymosi ir mokymosi visą gyvenimą arba antros galimybės mokytis būdais, kartu užtikrinant, kad bendrosios užimtumo priemonės veiksmingai pasiektų romus ir pagerintų galimybes gauti kokybišką ir tvarų darbą;
- **aktyviau kovoti su diskriminacija darbo rinkoje ir priešiškumu romams**, be kita ko, didinant informuotumą ir griežčiau įgyvendinant teisės aktus dėl vienodo požiūrio, bendradarbiaujant su lygybės įstaigomis ir romų pilietine visuomene.

II.VI Gerinti romų sveikatą ir veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis

ES strateginio romų integracijos plano pagrindiniai tikslai iki 2030 m.:
- bent perpus sumažinti romų ir plačiosios visuomenės tikėtinos gyvenimo trukmės skirtumą.

Galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis yra pagrindinė teisė ir socialinės įtraukties kertinis akmuo. Tačiau daugelis romų bendruomenių ir toliau gyvena sąlygomis, darančiomis neigiamą poveikį jų sveikatai, įskaitant prastą būstą ir sanitarines sąlygas, aplinkai kylančią riziką ir ribotas galimybes naudotis esminėmis paslaugomis. Tokios kliūtys kaip sveikatos draudimo trūkumas, administracinės kliūtys, atstumas iki sveikatos priežiūros įstaigų ir diskriminacija sveikatos priežiūros įstaigose dar labiau riboja galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, o tai turi pasekmių tiek pavieniams asmenims, tiek visuomenei.

2024 m. romų apklausos išvados patvirtina, kad nelygybė sveikatos srityje tebėra didelė. Romų tautybės vyrai gyvena vidutiniškai 8 metais trumpiau, o moterys – 7,4 metų trumpiau nei plačioji visuomenė. Šie skirtumai atspindi nuolatinę nelygybę, susijusią su galimybėmis naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, ir platesnio masto nepalankias socialines ir ekonomines sąlygas. Suinteresuotieji subjektai pranešė, kad romų sveikatos rezultatams didelę įtaką daro socialiniai veiksniai, pavyzdžiui, būstas, užimtumas, skurdas ir diskriminacija, ir paragino imtis integruotų atsakomųjų veiksmų derinant sveikatos priežiūrą su socialine parama ir bendruomenės informavimu. Nustatyta, kad romų tautybės moterys susiduria su ypač didele rizika sveikatai, ypač kai jos naudojasi gimdyvių ir reprodukcinės sveikatos priežiūros paslaugomis, o tai rodo, kad reikia tikslinių ir kultūriniu požiūriu atžvalgių paslaugų.

Pagrindiniai laimėjimai

Nemažai valstybių narių[51] įgyvendino priemones, kuriomis siekiama gerinti romų sveikatą ir galimybes naudotis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis. Kelios valstybės narės[52] toliau institucionalizavo tarpkultūrinių tarpininkų vaidmenį, sukurdamos tinklus, skirtus padėti romams orientuotis sveikatos priežiūros sistemose, gerinti bendravimą su paslaugų teikėjais ir remti gydymo rekomendacijų laikymąsi. Pavyzdžiui, Rumunijoje veikia stabilus sveikatos priežiūros tarpininkų ir bendruomenės slaugytojų tinklas, o Portugalijoje rengiami sveikatos priežiūros specialistų mokymai apie struktūrinę nelygybę ir kliūtis, dėl kurių trumpėja tikėtina romų gyvenimo trukmė.

Graikija ir Bulgarija išplėtė galimybes neapdraustiems romams naudotis esminėmis sveikatos priežiūros paslaugomis, įskaitant garantuotą naujagimių patikrą, neatsižvelgiant į draudimo statusą. Kitos šalys[53] investavo į žinių apie romų sveikatą kaupimą, be kita ko, atlikdamos specialius tyrimus, tikslingai rinkdamos duomenis su apsaugos priemonėmis ir tobulindamos stebėsenos priemones. Čekijoje paraiškų pagal kompensavimo neteisėtai sterilizuotoms romų moterims schemą pateikimo terminas buvo pratęstas, kad paraiškas galėtų pateikti daugiau aukų.

Vertinimas ir likę iššūkiai

Veiksmingos ir vienodos galimybės naudotis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis tebėra vienas iš pagrindinių iššūkių, visų pirma marginalizuotose, kaimo ar atokiose vietovėse gyvenantiems ir stabilaus administracinio statuso neturintiems romams. Sveikatos priežiūros paslaugos visų pirma teikiamos per bendrąsias sistemas. Nors tokiomis priemonėmis kaip tarpininkavimas pagerinta informavimo veikla, jų poveikis dažnai tebėra lokalizuotas ir priklauso nuo trumpalaikio finansavimo. Keliose valstybėse narėse vis dar gresia atskirtis neapdraustiems romams, įskaitant kai kuriuos judžius ES piliečius ir dokumentų neturinčius ne ES piliečius.

Diskriminacija ir priešiškumas romams sveikatos priežiūros įstaigose ir toliau kenkia pasitikėjimui ir savalaikiam elgesiui, kuriuo siekiama užtikrinti sveikatą, o ribota romų sveikatos rezultatų stebėsena trukdo formuoti įrodymais grindžiamą politiką. Jei nebus imtasi integruotų veiksmų platesniems socialiniams sveikatą lemiantiems veiksniams šalinti ir koordinuotų veiksmų visose politikos srityse, mažai tikėtina, kad vien pagerinus galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis gerokai sumažėtų nelygybė. Tai turėtų apimti geresnę psichikos sveikatą ir emocinę paramą, kad būtų galima įveikti ilgalaikį stresą ir traumas, kuriuos sukelia nuolatinė diskriminacija ir socialinė atskirtis.

Tolesnės pažangos gairės

Kad paspartintų pažangą siekiant ES lygmens tikslų, laikantis bendro, bet diferencijuoto požiūrio, Komisija ragina valstybes nares:

- **užtikrinti vienodas ir veiksmingas galimybes naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros paslaugomis**, mažinant administracines, finansines ir kitas kliūtis, darančias poveikį romų bendruomenėms, įskaitant kliūtis, susijusias su draudimo apsauga, dokumentais, skurdu ar gyventojo statusu, kartu stiprinant prevencinę, gimdyvių, reprodukcinės ir psichikos sveikatos priežiūrą;

[51] BE, BG, CZ, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.
[52] BE, BG, ES, LV, LT, PL, RO, SK.
[53] SK, SI, FR, ES, IE.

- **institucionalizuoti ir tvariai finansuoti romų sveikatos priežiūros tarpininkų ir bendruomenės informavimo paslaugų teikimą**, visų pirma marginalizuotose ir atokiose vietovėse, kartu skatinant kultūriniu požiūriu atžvalgią sveikatos priežiūrą, sveikatos raštingumą ir sveikatos priežiūros bei socialinių paslaugų teikėjų ir romų bendruomenių bendradarbiavimą;
- **spręsti socialinių sveikatą lemiančių veiksnių klausimą**, vykdant integruotą politiką, kuria sveikatos priežiūra susiejama su būstu, sanitarinėmis sąlygomis, švietimu, užimtumu ir skurdo mažinimu, kartu vykdant griežtesnę stebėseną, užtikrinant romų dalyvavimą ir tvarų finansavimą, visų pirma valstybėse narėse, kuriose gyvena daug romų.

II.VII Veiksmingiau užtikrinti vienodas galimybes gauti tinkamą nesegreguotą būstą ir naudotis esminėmis paslaugomis

ES strateginio romų integracijos plano pagrindiniai tikslai iki 2030 m.:
- bent trečdaliu sumažinti skirtumą, susijusį prastomis būsto sąlygomis;
- užtikrinti, kad bent 95 proc. romų galėtų naudotis vandentiekio vandeniu;
- bent perpus sumažinti skirtumą, susijusį su perpildymu.

Tinkamas, nesegreguotas būstas yra labai svarbus orumui, sveikatai ir galimybei naudotis pagrindinėmis paslaugomis ir teisėmis. Jis daro tiesioginį poveikį švietimo, sveikatos ir gerovės rezultatams, be to, prisideda prie globos šeimoje, užkertant kelią nereikalingam atskyrimui. Tačiau daugelis romų namų ūkių visoje ES ir toliau susiduria su prastomis būsto sąlygomis ir segregacija gyvenamosios vietos atžvilgiu.

Iš 2024 m. romų apklausos matyti, kad 47 proc. romų gyvena drėgnuose ar tamsiuose namuose arba būstuose be tinkamų sanitarinių sąlygų (t. y. prastomis būsto sąlygomis). Nors tai atspindi pagerėjimą, palyginti su 2016 m. padėtimi (61 proc.), šis rodiklis tebėra gerokai didesnis už ES vidurkį (18 proc.[54]). Taip pat išlikusi būsto perpildymo problema – 83 proc. romų gyvena namų ūkiuose, kuriuose trūksta gyvenamojo ploto. Konsultacijų metu suinteresuotieji subjektai pažymėjo, kad būsto politika ir toliau daugiausia dėmesio skiria gyvenimo sąlygų segreguotoje aplinkoje gerinimui, ir pabrėžė, kad bendrąją būsto politiką reikia papildyti tikslinėmis priemonėmis, skirtomis marginalizuotoms romų bendruomenėms, ir griežtesne segregacijos panaikinimo rezultatų stebėsena.

Pagrindiniai laimėjimai

Maždaug pusė valstybių narių pranešė apie priemones, kuriomis siekiama pagerinti romų galimybes gauti tinkamą nesegreguotą būstą ir esmines paslaugas, taikant įvairias tikslines intervencines priemones[55] ir bendrąsias sistemas su romams taikomomis apsaugos priemonėmis[56]. Pastebima pažanga būsto pertvarkos srityje. Italijoje labai sumažėjo žmonių, gyvenančių segreguotose gyvenvietėse, o Prancūzijoje naudojama skaitmeninė platforma „Resorbtion-Bidonvilles“, kad šeimos būtų perkeltos iš laikinų lūšnynų į nuolatinius namus. Slovėnijoje vietos valdžios institucijos segreguotas gyvenvietes įtraukia į savivaldybių miestų

[54] Pateikiama adresu Eurostatas, 2023 m., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi291/default/table?lang=en.
[55] BE, BG, CZ, ES, IT, LT, RO, SK.
[56] DE, FI, FR, IE, SI.

planus, o Rumunija pasinaudojo techninės paramos priemone, kad sustiprintų nacionalinius ir vietos pajėgumus vykdyti integruotas intervencijas neoficialiose gyvenvietėse.

Šias pastangas dar labiau sustiprino teisėkūros pokyčiai, įskaitant Įperkamo būsto įstatymo priėmimą Liuksemburge ir Paramos būstui įstatymą Čekijoje. Čekijos modelis apima vietos paramą būstui, kovos su diskriminacija priemones ir programas „Svarbiausia – būstas“, kuriomis siekiama padėti romų šeimoms persikelti į stabilius integruotus namus, kartu uždraudžiant investicijas į socialinį būstą segreguotose vietovėse. Tuo pat metu kai kurios šalys daugiausia dėmesio skyrė esamų gyvenviečių infrastruktūros gerinimui. Graikija ir Kroatija investavo į tokias komunalines paslaugas kaip vanduo, elektra ir nuotekos, o Lenkijoje būsto renovacijos projektai ir nekilnojamojo turto pirkimas antrinėje rinkoje padėjo romų šeimoms pagerinti būsto padėtį[57].

Vertinimas ir likę iššūkiai

Segregacija gyvenamosios vietos atžvilgiu tebėra pagrindinė struktūrinė problema keliose valstybėse narėse, kuria ribojamos romų šeimų galimybės gauti tinkamą būstą ir didinama atskirtis švietimo, užimtumo ir sveikatos priežiūros srityse. Didelį susirūpinimą tebekelia priverstinis iškeldinimas, ypač tais atvejais, kai jis vykdomas neužtikrinant pakankamų apsaugos priemonių ar galimybės gauti tinkamą būstą.

Spaudimas būsto rinkose ir toliau stabdo pažangą ir rodo, kad reikia griežtesnių priemonių siekiant išplėsti galimybes gauti įperkamą ir nesegreguotą būstą. Dėl didėjančių būsto išlaidų, ypač miestų vietovėse, ribotos socialinio būsto pasiūlos ir ribojamųjų administracinių reikalavimų, taip pat tapatybės dokumentų trūkumo ar biurokratinių kliūčių, trukdančių įregistruoti adresą, mažėja daugelio romų namų ūkių galimybės gauti stabilų būstą. Dėl diskriminacijos, susijusios su galimybe gauti būstą, be kita ko, privačioje nuomos rinkoje, dar labiau ribojamos šeimų galimybės užsitikrinti tinkamą ir nesegreguotą būstą.

Nors kelios valstybės narės pranešė apie priemones, kuriomis siekiama gerinti gyvenviečių infrastruktūrą, plėsti galimybes gauti socialinį būstą ir remti perkėlimą į pagrindinį būstą, jų poveikis tebėra nevienodas. Daugelis iniciatyvų tebėra riboto masto arba įgyvendinamos pagal projektus, o segregacijos panaikinimo rezultatų stebėsena tebėra silpna. Visų pirma nuolatinis dėmesys sąlygų gerinimui segreguotose gyvenvietėse nebūtinai lemia tvarų segregacijos panaikinimą.

Tolesnės pažangos gairės

Kad paspartintų pažangą siekiant ES lygmens tikslų, laikantis bendro, bet diferencijuoto požiūrio, Komisija ragina valstybes nares:

- laikantis Tarybos išvadų dėl priemonių, kuriomis romams užtikrinamos vienodos galimybės gauti tinkamą ir desegreguotą būstą ir sprendžiamas segreguotų gyvenviečių klausimas, **spręsti teritorinės segregacijos ir segregacijos gyvenamosios vietos atžvilgiu problemą**, skatinant integruotus, ilgalaikius ir tvarius būdus nuo segreguotų gyvenviečių iki tinkamo būsto pagrindinėse bendruomenėse, užtikrinant galimybę naudotis esminėmis paslaugomis bei infrastruktūra ir sistemingai stebint segregacijos panaikinimo rezultatus, visų pirma valstybėse narėse, kuriose gyvena daug romų;

[57] Pateikiama adresu https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/programy-integracji-spolecznosci-romskiej.

- laikantis Tarybos išvadų dėl asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, įskaitant romus, galimybių naudotis paslaugomis**, plėsti galimybes gauti įperkamą, tinkamą ir nesegreguotą būstą, didinant socialinio būsto pasiūlą**, teikiant tikslinę paramą asmenims, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, supaprastinant administracinius reikalavimus ir imantis griežtesnių kovos su diskriminacija privačios nuomos rinkoje veiksmų;
- pasinaudoti Komisijos paskelbtu ES lėšų naudojimo investicijoms į socialinį būstą ir susijusias paslaugas veiklos priemonių rinkiniu, kad būtų skatinami nesegreguoti ir įtraukūs rajonai, atsižvelgiant į marginalizuotų bendruomenių poreikius;
- **užkirsti kelią priverstiniam iškeldinimui ir būsto nesaugumui**, užtikrinant garantuotą nuolatinį darbą, ankstyvojo perspėjimo ir apsaugos mechanizmus, galimybę gauti tinkamą alternatyvų būstą ir galimybių gauti išsilavinimą, darbą ir sveikatos priežiūros paslaugas tęstinumą.

III. ROMAI PLĖTROS REGIONE[58]

Romų padėtis plėtros partneriuose[59] buvo įvertinta remiantis specialiomis romų apklausomis, kurias pagal Jungtinių Tautų vystymosi programą atliko Pasaulio bankas ir finansavo Komisija. Rytinių kaimyninių šalių (Ukrainos, Moldovos ir Sakartvelo) apklausa buvo užbaigta 2026 m. pavasarį, o naujoji Vakarų Balkanų apklausa tebevykdoma.

Daugumoje šalių kandidačių ir potencialių šalių kandidačių romai dėl stereotipų, išankstinių nuostatų, diskriminacijos ir priešiškumo romams tebėra nepalankiausioje padėtyje esanti grupė, o tai lemia socialinę atskirtį. Diskriminacija užimtumo srityje tebėra plačiai paplitusi, o nedarbo lygis yra aukštas. Romų tautybės moterys taip pat patiria įvairių formų diskriminaciją ir joms kyla didesnė smurto dėl lyties ir smurto šeimoje rizika, o romų vaikai gali nukentėti nuo išnaudojimo darbe arba priverstinių ankstyvų santuokų. Nors privalomo mokyklos lankymo lygis gerėja, dalyvavimas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje tebėra mažesnis už nacionalinį vidurkį, mokyklos nebaigusių asmenų skaičius tebėra didelis, o dalyvavimas vidurinio ugdymo ir aukštojo mokslo sistemoje tebėra ribotas. Galimybės naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis tebėra ribotos, ypač formaliojo švietimo sistemoje nedalyvaujantiems vaikams ir pagyvenusiems žmonėms. Be to, daugelyje gyvenviečių būsto sąlygos tebėra netinkamos. Rytinėse kaimyninėse šalyse romų padėtį dar labiau apsunkina perkėlimas dėl Rusijos agresijos prieš Ukrainą.

Visi Vakarų Balkanų partneriai, taip pat Ukraina, Moldova ir Turkija priėmė arba baigia rengti atnaujintas romų integracijos strategijas pagal ES strateginį romų integracijos planą ir Poznanės įsipareigojimus[60] Vakarų Balkanams. Tačiau keli nacionaliniai veiksmų planai, kuriais įgyvendinamos šios strategijos, buvo užbaigti 2025 m., o kai kurie partneriai vis dar rengia naujus planus ateinantiems 3–5 metams.

[58] Plėtros regionas reiškia šalis kandidates ir potencialias šalis kandidates, šiuo metu dalyvaujančias stojimo į ES procese. Išsamus šalių sąrašas pateikiamas adresu https://enlargement.ec.europa.eu/countries_lt.
[59] Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Kosovas* (*šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 1244 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos*), Moldova, Juodkalnija, Šiaurės Makedonija, Serbija, Turkija ir Ukraina.
[60] Vakarų Balkanų partnerių deklaracija dėl romų integracijos ES plėtros procese, Poznanė, 2019 m. liepos 5 d.

Nors dedamos aiškios pastangos stiprinti esamus stebėsenos mechanizmus arba sukurti naujus, vis dar sunku įvertinti pažangą tais atvejais, kai tikslai yra pernelyg bendro pobūdžio. Pripažįstama, kad NRIC yra pagrindiniai romų įtraukties subjektai, tačiau jų administracinei padėčiai, instituciniams gebėjimams ir finansiniams ištekliams reikia skirti daugiau dėmesio. Europos Taryba toliau remia ES bendrai finansuojamų NRIC administracinius gebėjimus.

Priešiškumas romams yra įtrauktas į nacionalinius romų integracijos planus, tačiau kovos su juo priemonės tebėra ribotos. Nors dauguma lygybės įstaigų nagrinėja romų diskriminacijos atvejus Vakarų Balkanuose, Ukrainoje ir Moldovoje, priešiškumas romams vis dar nėra įtrauktas kaip atskira kategorija į kovos su diskriminacija ataskaitas ir apklausas.

Nacionalinėmis strategijomis bandoma spręsti segregacijos švietimo ir būsto srityse problemą, tačiau segregacijos panaikinimo priemonių vis dar nepakanka, o specialus finansavimas yra ribotas arba jo visai nėra. ES bendrai finansuojamu projektu „Roma Action for Roma Integration“, kurį įgyvendina Romų švietimo fondas, remiamos romų vaikų ir jaunimo galimybės gauti išsilavinimą, tačiau reikia imtis tolesnių nacionalinių veiksmų, kad būtų pagerinti švietimo rezultatai ir visais lygmenimis užtikrintos vienodos galimybės gauti kokybišką bendrąjį išsilavinimą. Tikimasi, kad įgyvendinus Vakarų Balkanų ekonomikos augimo plane numatytas darbo rinkos, įgūdžių ir švietimo reformas, jos bus naudingos romams. Vykdoma Vakarų Balkanų romų apklausa taip pat padės toliau nustatyti spragas, kurias reikia aptarti plėtros derybose ir metiniuose ministrų posėdžiuose, skirtuose romų lygybei ir įtraukčiai.

Tolesnės pažangos gairės

Siekiant paspartinti pažangą romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo srityse, Komisija ragina plėtros regiono vyriausybes:

- priimti **nacionalines romų integracijos strategijas ir nacionalinius veiksmų planus po 2025 m.**, suderintus su ES strateginiu romų integracijos planu, jei jų nėra arba jie nebegalioja, ir **paskirstyti lėšas** jiems tvariai įgyvendinti, taip pat **didinti NRIC institucinius įgaliojimus, darbuotojų skaičių ir finansinius išteklius** ir užtikrinti jų dalyvavimą rengiant ir įgyvendinant nacionalines ir ES finansuojamas programas ir stebint jų įgyvendinimą;
- **stiprinti priemones, kuriomis didinamas romų dalyvavimas darbo rinkoje**, įskaitant užimtumą viešajame sektoriuje; **veiksmingai kovoti su priešiškumu romams ir diskriminacija**, be kita ko, užtikrinant kovos su diskriminacija teisės aktų vykdymą, užtikrinant teisę kreiptis į teismą ir kovojant su neapykantos kalba ir neapykantos nusikaltimais;
- **įgyvendinti** Ukrainos ir Moldovos romų apklausų ir šiuo metu vykdomos Vakarų Balkanų romų apklausos **rekomendacijas**.

IV. ES VEIKSMAI

Pagrindinė atsakomybė už ES strateginio romų integracijos plano ir 2021 m. Tarybos rekomendacijos įgyvendinimą tenka valstybėms narėms. Tačiau Komisijos vaidmuo – remti šias pastangas užtikrinant teisės aktų vykdymą, koordinuojant politiką, sutelkiant finansavimo priemones ir sudarant palankesnes sąlygas suinteresuotųjų subjektų dalyvavimui.

ES teisės aktų vykdymo užtikrinimas

Komisija toliau stebėjo, kaip užtikrinama ir taikoma: i) Rasinės lygybės direktyva[61]; ii) peržiūrėta Nusikaltimų aukų teisių direktyvą ir iii) Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su rasizmu ir ksenofobija. Vykdomos trys pažeidimo nagrinėjimo procedūros prieš Čekiją, Slovakiją ir Vengriją dėl romų segregacijos švietimo srityje. 2024 m. spalio mėn. Čekijai išsiųstas papildomas oficialus pranešimas. Byla prieš Slovakiją buvo perduota Europos Sąjungos Teisingumo Teismui[62].

Be to, priėmus direktyvas (ES) 2024/1499 ir 2024/1500 sugriežtinti minimalieji standartai, taikomi lygybės įstaigoms visose valstybėse narėse, kad jos galėtų veiksmingai kovoti su diskriminacija ir padėti aukoms kreiptis į teismą. Komisija toliau rems valstybes nares rengdama specialius ekspertų grupių posėdžius. Ji stebės, ar valstybės narės laiku ir tinkamai perkelia direktyvas į nacionalinę teisę[63], naudodamasi visomis turimomis priemonėmis, įskaitant neoficialius dialogus ir oficialias pažeidimų nagrinėjimo procedūras.

Romų lygybės aspekto integravimas į ES politikos iniciatyvas

ES kovos su rasizmu strategijoje aiškiai pripažįstama, kad priešiškumas romams yra konkreti, išskirtinė ir giliai įsišaknijusi rasizmo forma. Laikydamasi šios strategijos, Komisija taip pat toliau skatina didesnę darbuotojų įvairovę ir nepakankamai atstovaujamų grupių, įskaitant romus, galimybes siekti karjeros, vykdydama tikslinę įdarbinimo ir stažuočių srities informavimo veiklą, rengdama žmogiškųjų išteklių specialistams mokymus apie šališkumą ir rinkdama duomenis apie lygybę. Kartu 2026–2030 m. lyčių lygybės strategijoje ir 2026–2030 m. LGBTIQ+ asmenų lygybės strategijoje atkreipiamas dėmesys į sudėtines ir tarpsektorines nepalankias sąlygas, su kuriomis susiduria romų tautybės moterys ir LGBTIQ+ asmenys. Komisija toliau skatino įvairovę ir įtrauktį darbo vietoje, įskaitant romų lygybę ir įtrauktį, pasitelkdama ES įvairovės chartijų platformą. Šioje platformoje sudaromos palankesnės sąlygos dialogui ir teikiamos gairės, pavyzdžiui, dėl įtraukios įdarbinimo praktikos.

Ataskaitiniu laikotarpiu Komisija toliau integravo romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo aspektus į atitinkamą ES politiką, teisės aktus ir finansavimo programas, be kita ko, pasitelkdama savo vidinę Lygybės darbo grupę.

Būsto ir skurdo srityse trimis viena kitą papildančiomis 2025 ir 2026 m. priimtomis iniciatyvomis sustiprinti ES veiksmai, kuriais siekiama didinti romų įtrauktį. Į Europos įperkamo būsto planą įtraukti veiksmai, kuriais siekiama remti pažeidžiamoje padėtyje esančius asmenis, įskaitant romus, ir juo bus pagerintos galimybės gauti deramą būstą pasitelkiant investicijas ir socialinio būsto priemones. Jį papildo Tarybos rekomendacija dėl kovos su atskirtimi dėl būsto, įskaitant benamystę, kuria skatinami integruoti, individualizuoti ir į būstą orientuoti metodai, apimantys būstą, socialines paslaugas ir prevenciją, siekiant spręsti benamystės ir atskirties problemas. Rekomendacija pripažįstama, kad atskirtis dėl būsto ir benamystė gali daryti neproporcingą poveikį tam tikroms grupėms, įskaitant romus, ir į jį įtrauktos priemonės, kuriomis siekiama kovoti su diskriminacija pasitelkiant informavimo veiklą, skaidrius socialinio būsto kriterijus, mokymus apie šališkumą ir paramą diskriminaciją patiriantiems nuomininkams.

[61] Taip pat žr. Komisijos 2026 m. ataskaitą dėl Rasinės lygybės direktyvos ir Užimtumo lygybės direktyvos taikymo, pateikiamą adresu https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52026DC0364.
[62] Pateikiama adresu https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62023CC0799.
[63] Pateikiama adresu https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_26_1380.

ES kovos su skurdu strategijoje pabrėžiama, kad dėl išankstinių nuostatų ir stigmatizacijos gali padidėti konkrečių grupių, įskaitant romus, skurdo rizika, ir primenamas ES strateginio romų integracijos plano tikslas iki 2030 m. perpus sumažinti skurdo gylį. Joje taip pat pabrėžiamas Komisijos įsipareigojimas toliau bendradarbiauti su valstybėmis narėmis ir suinteresuotaisiais subjektais tikslinių kovos su skurdu priemonių srityje. Kartu pateikiami veiksmingos kovos su skurdu politikos principai[64]. Remiantis 2021 m. Tarybos rekomendacija,, kurioje romų vaikai nurodyti kaip prioritetinė grupė, Komunikate „Europos vaiko garantijų sistemos stiprinimas " skelbiamos rekomendacijos, kaip spręsti konkrečius romų vaikams besinaudojant paslaugomis kylančius sunkumus, taikant integruotas priemones – pradedant informavimo ir tarpininkavimo veikla ir baigiant įtraukiu švietimu, parama šeimoms ir bendruomeninėmis intervencijomis. Tai yra strateginė galimybė daryti pažangą įgyvendinant tikslingesnę ir veiksmingesnę politiką, skirtą romų vaikams, kurie ir toliau patiria neproporcingai didelį skurdą ir diskriminaciją, ir nutraukti kartų atskirties ciklą. Joje taip pat skelbiamas ESF+ kvietimas teikti pasiūlymus (biudžetas – 5 mln. EUR), siekiant remti tarpvalstybinius projektus, kurių tikslas – gerinti nesimokančių, nedirbančių ir mokymuose nedalyvaujančių romų jaunuolių (NEET[65]) galimybes įsidarbinti.

Tarybos rekomendacija dėl skaitmeninių įgūdžių ugdymo švietimo ir mokymo srityje gerinimo taip pat svarbi romų įtraukčiai, nes ja skatinamos teisingai užtikrinamos galimybės nepalankioje padėtyje esančioms ir marginalizuotoms grupėms, įskaitant romus, o valstybės narės raginamos spręsti prieinamumo, teritorinių ir socialinių bei ekonominių skirtumų, prisidedančių prie skaitmeninės atskirties, problemą. Tarybos rekomendacijoje dėl žmogiškojo kapitalo Europos Sąjungoje romai aiškiai pripažįstami viena iš grupių, susiduriančių su kokybiško švietimo ir mokymo kliūtimis, pabrėžiant, kad reikia tikslinių priemonių jų įgūdžių ir užimtumo spragoms šalinti. Kovos su patyčiomis kibernetinėje erdvėje veiksmų plane „Internete saugesni, kartu stipresni" aiškiai pripažįstama, kad romai ir kitos rasinės ir etninės mažumos ypač dažnai susiduria su priekabiavimu internete ir neapykantos kurstymu, susijusiais su sistemine atskirtimi.

Kuo geresnis ES lėšų panaudojimas

Dabartiniu programavimo laikotarpiu (2021–2027 m.) 15 valstybių narių iš ESF+ skiriama apie 1,8 mlrd. EUR romams skirtoms tikslinėms intervencinėms priemonėms švietimo, užimtumo ir socialinės įtraukties srityse finansuoti. Visai tai ERPF papildo tikslinėmis ir bendrosiomis investicijomis į būstą, socialinę infrastruktūrą, švietimą ir sveikatos priežiūrą, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai naudingos romams. Fondus ir politiką sieja speciali teminė reikiama sąlyga dėl romų įtraukties. Į ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus įtraukti kelių socialinės politikos sričių veiksmai. Jais investicijos ir reformos derinamos su dėmesiu nepalankioje padėtyje esančioms grupėms, įskaitant romus, remiant skaitmeninių ir finansinių įgūdžių ugdymą arba segregacijos mokyklose panaikinimą. Techninės paramos priemonė taip pat padeda valstybėms narėms rengti strategijas ir politiką, kuriomis geriau sprendžiamos marginalizuotoms romų bendruomenėms kylančios problemos. Pavyzdžiui, pagal šią priemonę remiamas įtraukus švietimas, įskaitant segregacijos mokyklose panaikinimo veiklą.

Pagal programą „Erasmus+" paremta daugiau kaip 480 projektų, kuriais skatinama romų bendruomenių įtrauktis; jų vertė siekė beveik 29 mln. EUR ir juose dalyvavo apie 1 500 organizacijų visoje ES. Projektuose daugiausia dėmesio skirta jaunimo, mokykliniam ir suaugusiųjų švietimui, įtraukiant romų tarpininkus, gerinant romų visuomeninių organizacijų

[64] Šie principai iš dalies išdėstyti šios ataskaitos II.II skirsnyje.
[65] Pateikiama adresu https://www.socialinnovationplus.eu/call/strengthening-the-european-child-guarantee-national-governance-systems-and-supporting-access-to-the-labour-market-for-roma-neets-2/.

galimybes dalyvauti programoje „Erasmus+“, mokantis apie romų genocidą ir išsaugant romų kalbą. Europos solidarumo korpusas parėmė daugiau kaip 100 romų įtrauktį skatinančių projektų, kuriuose dalyvavo 104 organizacijos ir kuriems skirta daugiau kaip 1,4 mln. EUR, daugiausia švietimo, kultūros, sporto, sveikatos, aplinkosaugos veiksmų, bendruomenių dalyvavimo ir jaunimo savanoriškos veiklos srityse. Pagal programą „ES – sveikatos labui“ (2021–2027 m.) vykdomos kelios iniciatyvos, kuriomis siekiama mažinti nelygybę sveikatos srityje, darančią poveikį romų bendruomenėms, daugiausia dėmesio skiriant prevencijai ir galimybėms naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. Pavyzdžiui, pagal programą „ShowUp4Health“, šalinant socialinius ir aplinkos veiksnius ir gerinant romų sveikatos raštingumą, kovojama su neužkrečiamosiomis ligomis. Tokios Europos iniciatyvos kaip SASTIPE, MENTBOX ir JA MENTOR skatina romų galimybes naudotis kokybiškomis psichikos sveikatos paslaugomis. Be to, pagal projektą SOLACE, bendradarbiaujant su bendruomenės tarpininkais, išbandyti atrankinės plaučių vėžio patikros metodai, apimantys romų bendruomenes Graikijoje, Kroatijoje ir Vengrijoje. INTERREG suteikia bendradarbiavimo galimybių, kaip matyti iš projekto CHESS START, kuriame dalyvavo daugiau kaip 100 romų vaikų iš Rumunijos ir Vengrijos,

Pagal Piliečių, lygybės, teisių ir vertybių programą Komisija toliau rėmė NRIC kuriant arba stiprinant nacionalines romų platformas, kuriomis užtikrinamas romų dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose. Komisija taip pat finansuoja tarptautinį projektą ROVA kuriuo stiprinami romų NVO gebėjimai. Pagal Piliečių, lygybės, teisių ir vertybių programą vykdomais kvietimais teikti pasiūlymus dėl projektų EQUAL ir REM, remiama veikla, kuria kovojama su rasizmu ir diskriminacija, įskaitant priešiškumą romams, taip pat romų genocido ir romų vergijos atminimo bei švietimo veikla. Be to, pagal programą trys ES lygmens romų vadovaujamos organizacijos, veikiančios gebėjimų stiprinimo, kultūros, propagavimo ir romų teisių srityse, veikia kaip Komisijos instituciniai partneriai ir gauna dotacijas veiklai.

Veiksmingo ES lėšų naudojimo romų lygybei, įtraukčiai ir dalyvavimui užtikrinti gairės

Kad paspartintų pažangą siekiant ES lygmens tikslų, laikantis bendro, bet diferencijuoto požiūrio, Komisija ragina valstybes nares, visų pirma tas, kuriose gyvena daug romų:

- **stiprinti valdymo struktūrų ir ES fondų sąsają**, užtikrinant, kad rengiant, įgyvendinant ir vertinant programas būtų atsižvelgiama į romų lygybės ir įtraukties prioritetus, siekiant padėti pasiekti ES strateginio romų integracijos plano tikslus iki 2030 m.;
- **derinti tikslines priemones, kuriomis tenkinami konkretūs romų bendruomenių poreikiai, su įtraukia bendrąja politika ir paslaugomis**, ypatingą dėmesį skiriant švietimui, užimtumui, sveikatai, būstui ir socialinei įtraukčiai, užtikrinant koordinuotus ir integruotus veiksmus visose politikos srityse ir ilgalaikes investicijas, kad būtų atsižvelgta į daugialypius ir tarpusavyje susijusius atskirties aspektus;
- **užtikrinti, kad ES finansuojamomis investicijomis švietimo ir būsto srityse būtų propaguojami segregacijos panaikinimo ir nesegregacijos principai**, pirmenybę teikiant segregacijos panaikinimui, kad būtų panaikinta arba gerokai sumažinta esama segregacija, integruojant romus į įprastines mokyklas ir rajonus, kartu užtikrinant, kad tais atvejais, kai neįmanoma panaikinti tiesioginės segregacijos, investicijomis nebūtų kuriama nauja arba didesnė segregacija (nesegregacija) ir būtų sudaromos sąlygos segregacijos panaikinimui ateityje.

Valdymo stiprinimas ir politikos koordinavimas

Įgyvendinant Europos semestrą buvo toliau stebima romų padėtis ir padedama valstybėms narėms rengti ir įgyvendinti reformas ir investicijas, kuriomis siekiama spręsti nuolatines problemas. Atsižvelgiant į 2026 m. Europos semestro ciklą, Tarybos rekomendacijos konstatuojamosiose dalyse nustatyta, kad reikia spręsti problemas, su kuriomis susiduria romų bendruomenės Bulgarijoje, Čekijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Slovakijoje, Rumunijoje ir Vengrijoje. Vėliau Tarybos priimtose užimtumo politikos gairėse marginalizuotos romų bendruomenės nuosekliai priskiriamos grupėms, kurioms reikia tikslinio aktyvumo darbo rinkoje skatinimo, integruojant romų lygybės aspektą į ES užimtumo politikos koordinavimo sistemą.

Žvelgiant į ateitį, būsimi nacionalinės ir regioninės partnerystės planai[66] pagal 2028–2034 m. daugiametę finansinę programą (DFP) suteikia svarbią galimybę valstybėms narėms visapusiškiau ir tikslingiau spręsti šias problemas. Komisija romų lygybę ir įtrauktį įtraukė į kelis 2028–2034 m. DFP reglamentavimo pasiūlymus, įskaitant programą „AgoraEU“, Teisingumo programą ir programą „Erasmus+“, nes romų įtrauktis tebėra ES politinis ir socialinis prioritetas.

Romų dalyvavimo ir suinteresuotųjų subjektų įsitraukimo skatinimas

Komisija toliau rėmė romų dalyvavimą palaikydama struktūrinį dialogą, stiprindama gebėjimus ir vykdydama institucinį bendradarbiavimą. Kasmet Europos romų įtraukties platforma suburia institucijas ir pilietinę visuomenę, kad būtų nustatyti prioritetai ir įvertinta pažanga siekiant 2030 m. tikslų. Bendradarbiavimas su suinteresuotaisiais subjektais taip pat apėmė reguliarius susitikimus su NRIC ir kitomis atitinkamomis nacionalinėmis institucijomis, pilietine visuomene ir Europos nacionalinių lygybės įstaigų tinklu (EQUINET)[67].

Siekdama užtikrinti, kad romų lygybė, įtrauktis ir dalyvavimas išliktų svarbiu politinės darbotvarkės klausimu, Komisija tęsė bendradarbiavimą su ES Tarybai rotacijos tvarka pirmininkaujančiomis valstybėmis narėmis ir Europos Parlamentu. Ji taip pat aktyviai rėmė Romų savaitę, minėjo Tarptautinę romų dieną ir Romų genocido atminimo dieną, paskelbdama specialius pareiškimus, ir dalyvavo rugpjūčio 2 d. vykusioje Aušvico atminimo ceremonijoje.

Lygybės skatinimas ir kova su priešiškumu romams

Kovojant su priešiškumu romams reikia nuolatinių veiksmų visose politikos srityse. Komisija laikėsi dvejopo požiūrio: spręsti šią problemą tiesiogiai imantis tikslinių veiksmų ir vykdant viešą komunikaciją, kartu integruojant kovą su priešiškumu romams į visas sektorių politikos sritis.

Bėgant metams Komisija tęsė struktūrizuotą bendradarbiavimą su Europos Taryba, vykdydama įvairias bendras programas, t. y.: i) 2024 m. birželio mėn. pradėtą romų atminimo programą, kuria skatinamas informuotumas apie romų genocidą ir jo atminimas; ii) programą ROMACT, kuria sustiprinti vietos ir regionų valdžios institucijų gebėjimai dirbti siekiant užtikrinti romų įtraukties, ir iii) programą EQUIROM, kuria buvo kovojama su priešiškumu romams, žiniasklaidoje pateikiant teigiamus naratyvus apie romus. Be to, Tarptautinės romų dienos

[66]Pagal Komisijos pasiūlymą dėl 2028–2034 m. DFP į nacionalinės ir regioninės partnerystės planus būtų įtraukti keli ES finansavimo srautai, įskaitant Europos socialinį fondą ir Europos regioninės plėtros fondą.
[67] Pateikiama adresu https://equineteurope.org/.

proga pradėta socialinių tinklų kampanija „Roma on Par“ („Romų lygiateisiškumas“) siekiama kovoti su priešiškumu romams ir paneigti neigiamus stereotipus apie romus.

Komisija taip pat remia UNESCO darbą, susijusį su švietimu kovos su rasizmu klausimais ES, kaip paskelbta Kovos su rasizmu strategijoje. 2026 m. kovo mėn. UNESCO pradėjo Komisijos finansuojamą dvejų metų projektą, kuriuo konkrečiai kovojama su tokiomis rasizmo formomis kaip priešiškumas romams. Projektu siekiama suteikti pedagogams išteklių mokyti mokinius apie šiuolaikinį rasizmą ir jo istorinį palikimą, taip skatinant įtraukesnę mokymosi aplinką romų tautybės mokiniams[68].

IŠVADA

Nuo tada, kai buvo priimtas ES strateginis romų integracijos planas, valstybės narės sustiprino institucinį pagrindą nacionalinėms romams integruoti skirtoms strategijoms įgyvendinti. 2023–2025 m. valstybėse narėse buvo toliau plėtojamos pagrindinės valdymo struktūros. NRIC sustiprino savo koordinavimo vaidmenį, dialogas su romais ir romus palaikančia pilietine visuomene tapo labiau struktūrizuotas, o keliose šalyse taip pat pranešta apie šiek tiek padidėjusį romų atstovavimą viešojo administravimo institucijose ir renkamose pareigose. Be to, padaryta akivaizdi pažanga keliose politikos srityse: padidėjo priešiškumo romams politinis pripažinimas, pagerėjo romų vaikų dalyvavimas ikimokyklinio ugdymo sistemoje, padidėjo romų užimtumo lygis, o valstybės narės išplėtė priemones būsto, sveikatos ir socialinės apsaugos srityse. ES finansavimu visą šį laikotarpį buvo remiamos įtraukios nacionalinės reformos ir iniciatyvos.

Iš 2024 m. romų apklausos matyti, kad pagerėjo 10 iš 16 rodiklių, naudojamų ES strateginiam romų integracijos plano vykdymui stebėti. Pavyzdžiui, atrodo, kad daugumą ES strateginiame romų integracijos plane numatytų su užimtumu susijusių tikslų bus galima pasiekti iki 2030 m. Nepaisant to, vis dar reikia dėti daug pastangų, kad būtų pasiekti visi tikslai, be kita ko, nuosekliau nustatant nacionalinius tikslus. Trumpalaikis finansavimas, nevienodos stebėsenos sistemos ir ribotas koordinavimas visais valdymo lygmenimis ir toliau kenkia romų lygybės ir įtraukties politikos veiksmingumui ir tvarumui.

Ateinantys metai bus lemiami. Kovai su priešiškumu romams ir tolesnei pažangai romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo srityse reikės nuolatinio politinio įsipareigojimo, veiksmingų sisteminių reformų, stipresnių institucinių gebėjimų, integruoto, tarpsektorinių politikos požiūrių ir nuspėjamų ilgalaikių investicijų. Veiksmingas vykdymo užtikrinimas ir tvirtas viešasis vadovavimas taip pat bus labai svarbūs. Būsima DFP suteiks svarbią galimybę toliau stiprinti šias pastangas.

Romų lygybė, įtrauktis ir dalyvavimas yra ne tik įtvirtintos pagrindinėse teisėse, bet yra ir strateginiai Europos prioritetai. Atsižvelgiant į demografinį nuosmukį, darbo jėgos trūkumą ir didėjančią pasaulinę konkurenciją, romų – vienos iš jauniausių Europos gyventojų grupių – įtrauktis taip pat gali padėti užtikrinti ekonominį atsparumą. Artėjant 2030 m., ES strateginis romų integracijos planas ir toliau turi būti naudojamas šiems prioritetams remti, kartu padėti skatinti ilgalaikę Europos sanglaudą ir konkurencingumą, atspindint ES įsipareigojimą nė vieno nepalikti nuošalyje.

[68] Pateikiama adresu https://www.unesco.org/en/articles/unesco-launches-new-programme-address-racism-and-through-education-europe.